
ŠTÚDIE

BYZANCIA A 1. KRIŽIACKA VÝPRAVA

MARTIN KONEČNÝ

KONEČNÝ, M.: Byzantium and the First Crusade. *Vojenská história*, 1, 16, 2012, pp 3-27, Bratislava.

This contribution describes famous First crusade from the Byzantine point of view. The one of main aims was depict relations between Byzantine Emperor Alexius Comnenus and leaders of the First Crusade and results of this expedition from Byzantine side. Author describes political situation in Byzantium before the First Crusade and comprehensive narrative of whole expedition to Jerusalem including siege of Nicaea, battle of Doryleum, siege of Antioch and fall of Jerusalem in July 1099. The final part of this article is dedicated to main positives and negatives of the First Crusade to Byzantine Empire.

Military history. Byzantium. First Crusade. Near East. Alexius Comnenus. Nicaea. Antioch. Jerusalem.

Prvá križiacka výprava (1096 – 1099) patrí k prevratným udalostiam stredovekých dejín, ktorej dôsledky zasiahli Európu i Áziu a sú v istom zmysle badateľné až do súčasnosti. Toto vojenské ťaženie západných rytierov do Svätej zeme fascinovalo ľudí po stáročia a inak tomu nie je ani dnes. Historici o nej napísali stovky odborných kníh, v ktorých skúmali príčiny, priebeh, výsledky i kľúčové osobnosti tohto ťaženia. Preto je zarádzajúce, ako slovenská historiografia v tomto smere zaostáva za tou svetovou a ako málo diel bolo dosiaľ v slovenčine o prvej križiackej výprave vy publikovaných.¹ To je hlavný dôvod, prečo sme sa rozhodli podrobne priblížiť slovenskému čitateľovi priebeh 1. križiackej výpravy v kontexte so situáciou v Byzancii za pomoci dostupných latinských, gréckych, arabských i arménskych prameňov. Domnievame sa, že táto štúdia by mohla byť

---

¹ Moderná odborná monografia o prvej križiackej výprave z pera slovenského historika dodnes absentuje. K dispozícii je preklad do slovenčiny od francúzskeho autora, pozri TATE, Georges. *Križiaci v Oriente*. Bratislava : Slovart, 1996. Táto publikácia však nemá náležitosti vedeckej práce a navyše pojednáva o histórii všetkých križiackych výprav od 11. do 13. storočia. Z časopiseckej literatúry je dostupné číslo *Historickej revue*, ktoré je celé venované križiackym výpravám a nachádzajú sa v ňom príspevky aj od významných slovenských historikov (Martin Hurbanič, Marek Meško...) zaoberajúcich sa práve týmito prelomovými udalosťami stredovekých dejín. Pozri *Historická revue*, XIX, 2008, č. 11.

akousi čiastočnou náhradou za obsiahlejšiu vedeckú prácu v slovenčine a aj preto v nej čitateľa upozorňujeme na diela zo svetovej historiografie, ktoré sú pri skúmaní tejto križiackej výpravy veľmi dôležité. V štúdiu sa snažíme prezentovať pohľad na ťaženie najmä z byzantskej perspektívy (aj preto je jej názov *Byzancia a I. križiacka výprava*), pretože práve posolstvá byzantského cisára Alexia Komnéna (1081 – 1118) pápežovi a panovníkom zo západnej Európy výrazne prispeli k uskutočneniu križiackej výpravy. Zameriavame sa na to, ako Byzantínci vnímali príchod križiakov na ich územie, aké boli ich vzájomné vzťahy, akou formou prebiehala podpora križiakov zo strany Byzancie, ako sa postavil cisár k výsledkom ťaženia a k akým významným zmenám došlo v Byzancii po skončení výpravy a po vzniku tzv. latinských štátov na Blízkom východe.

BYZANCIA PRED VYPUKNUTÍM I. KRIŽIACKEJ VÝPRAVY

Ešte pred samotným vykreslením priebehu I. križiackej výpravy je potrebné sa aspoň stručne pristaviť pri politickej situácii v Byzantskej ríši za vlády už spomínaného cisára Alexia Komnéna. Alexios po zosadení cisára Nikefora III. Botaneiata (1078 – 1081) prevzal do svojich rúk štát, ktorý sa nachádzal na pokraji zániku.² Kým ešte pred polstoročím na sklonku panovania mocného cisára Bazilea II. Bulharobijcu (976 – 1025) tvorili hranice ríše Apeninský polostrov na západe, Dunaj na severe a Eufrat na východe, preberal Alexios po nástupe na trón zodpovednosť v podstate len za časť Balkánskeho polostrova, Peloponéz a, samozrejme, hlavné mesto Konštantínopol. Južnú časť Itálie pre seba získali Normani, ktorí v roku 1071 obsadili prístavné mesto Bari, poslednú baštu Byzantíncov na Apeninskom polostrove.³ Malú Áziu, donedávna jadro Byzantskej ríše, ovládli takmer celú seldžuckí Turci a Byzantíncom ostal len jej severozápadný cíp, v podstate ázijský breh Bosporu.⁴ Seldžuci po víťaznej bitke pri Mantzikerte (1071) zahájili obsadzovanie Malej Ázie, a Byzantská ríša oslabená porážkou a následnou dlhotrvajúcou občianskou vojnou (1071 – 1081) im v tom nebola schopná zabrániť.⁵ Problematický bol vývoj aj na severe

² O situácii Byzancie pred nástupom Alexia Komnéna na trón pojednáva prehľadná štúdia v slovenčine, pozri MEŠKO, Marek. Byzantská ríša v rokoch 1025 – 1081. In *Byzantinoslovaca*, II, 2008, s. 20-39.

³ Geoffrey MALATERRA. *The Deeds of Count Roger of Calabria & Sicily & of Duke Robert Guiscard his brother*. Unpublished translation by Graham A. Loud. Dostupné na internete. In www.medievalsicily.com, s. 36 – 39; CHIBNALL, Marjorie. *The Normans. The Peoples of Europe*. Oxford : Blackwell Publishing, 2006, s. 80.

⁴ TAUER, Felix. *Svět islámu. Dějiny a kultura*. Praha : Vyšehrad, 2006, s. 173-174; CAHEN, Claude. *The Turkish Invasion: The Selchükids*. In *A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin. Madison-Milwaukee-London : The University of Wisconsin Press, 1969, s. 148-150.

⁵ Bitka pri Mantzikerte patrí k najdôležitejším a najkomentovanejším bitkám byzantských dejín. Mnohými staršími historikmi bola pokladaná za najhoršiu porážku byzantskej armády vôbec, ale výskumy súčasných byzantológov tento názor poopravili. K bitke pri Mantzikerte je dostupné veľké množstvo sekundárnej literatúry, no nie je v našich možnostiach popísať na tomto mieste taký rozsiahly zoznam. Odporúčame preto pozrieť našu aktuálnu štúdiu KONEČNÝ, Martin. Mantzikert 1071. In *Historický obzor*, 22, 2011, č. 3/4, s. 64-72, kde sú uvedené najdôležitejšie pramene i sekundárna literatúra k bitke.

Balkánu, kde cez dunajskú hranicu prenikali hordy nomádskych Pečenehov a Byzantínci im nedokázali účinne vzdorovať a zamedziť pustošeniu provincie Paradounavon.⁶

Už od začiatku svojej vlády bol Alexios Komnénos nútený brániť oslabenú ríšu na európskych i ázijských bojiškách. V rokoch 1081 – 1085 čelil na západnom Balkáne veľmi nebezpečnej invázii Normanov pod vedením Róberta Guiscarda, ktorý plánoval dobytie samotného Konštantínopolu.⁷ Po eliminovaní normanskej hrozby musel cisár urýchlene presunúť svoje vojsko na severný Balkán, kde Pečenehovia pustošili nielen provinciu Paradounavon, ale osmelili sa k nájazdom až na územie Trákie. Dlhá vojna sa skončila až v roku 1091, keď Byzantínci v spojení s kočovnými Kumánmi rozdrvili Pečenehov pri hore Lebunion v Trákii a ich zvyšky začlenili ako pomocné oddiely do byzantskej armády.⁸ Silný nepriateľ sa objavil aj v maloázijskej Smyrne v osobe tureckého emira Tzachu (Tzachas), ktorý so svojou flotilou napádal byzantské ostrovy v Egejskom mori a zaberал ich pre seba. V zimných mesiacoch 1090/91 dokonca plánoval v spojení s Pečenehmi obliehanie Konštantínopolu z mora i zo súše a prinútil tak Alexia k vysielaniu žiadostí o pomoc Byzancii na všetky svetové strany, najmä k pápežovi Urbanovi II. (pontifikát v rokoch 1088 – 1099) a západoeurópskym panovníkom.⁹ Predstava, že suchozemské hradby Konštantínopola by obliehali hordy Pečenehov a morské zase Tzachova flotila, donútila Alexia k nadviazaniu spojenectva s ďalšími kočovníkmi Kumánmi a neskôr i ku kontaktom so sultánom maloázijských Seldžukov Kilič Arslanom I. (1092 – 1107). Toho Alexios v roku 1092 umne poštval práve proti Tzachovi.¹⁰

Táto hrozba z prelomu zimy a jari 1091 predstavuje veľmi podstatný bod aj pri skúmaní vzťahov Alexia Komnéna s predstaviteľmi západoeurópskych štátov. Práve pod dojemom kritickej situácie v Byzancii sa totiž zintenzívnili diplomatické kontakty cisárskeho dvora s predstaviteľmi okolitých i vzdialenejších krajín, ktorých Alexios Komnénos urgentne žiadal o pomoc a o vyslanie vojenských oddielov.¹¹ Tieto skutočnosti sú veľmi dôležité aj pri výskume vzniku samotnej prvej križiackej výpravy, pretože ako sme uviedli,

⁶ MEŠKO, Marek. Vývin obranného systému Byzantskej ríše v 11. storočí – príklad témy Paradounavon. In *Byzantinoslovaca*, 1, 2006, s. 128-143; MADGEARU, Alexandru. The Military Organization of Paradounavon. In *Byzantinoslavica*, 60, 1999, č. 2, s. 421-446.

⁷ K bojom Normanov s Byzanciou pozri našu prehľadnú štúdiu s podrobným zoznamom prameňov a ďalšej literatúry k tejto téme, KONEČNÝ, Martin. Priebeh vojny Normanov s Byzanciou v rokoch 1081 – 1085. In *Konštantínove listy*, 4, 2011, s. 54-76.

⁸ K priebehu celej vojny pozri štúdiu MEŠKO, Marek. Notes sur la chronologie de la guerre des Byzantins contre les Petchénègues (1083 – 1091). In *Byzantinoslavica*, 69, 2011, č. 1-2, s. 134-148. K bitke pri Lebunione pozri Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*. Praha : Odeon, 1996, s. 239-242; MEŠKO, Marek. Boje Byzancie s Pečenehmi o Trákiu v rokoch 1088 až 1091. In *Vojenská história*, 11, 2007, č. 1, s. 17-23.

⁹ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 235-236; CHRYSOSTOMIDES, Julian. *The Byzantine Empire from the eleventh to the fifteenth century*. In *The Cambridge History of Turkey. Vol. I. Byzantium to Turkey 1071 – 1453*. Edited by Kate Fleet. Cambridge : Cambridge University Press, 2009, s. 13.

¹⁰ K zavraždeniu emira Tzachu sultánom Kilič Arslanom I. pozri Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 259-260; CAHEN, Claude. *Pre-Ottoman Turkey: A General Survey of the Material and Spiritual Culture and History c. 1071 – 1330*. New York : Taplinger Publishing Company, 1968, s. 81.

¹¹ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 236; SHEPARD, Jonathan. Aspects of Byzantine Attitudes and Policy towards the West in the Tenth and Eleventh Centuries. In *Byzantinische Forschungen*, 13, 1988, s. 103-104.

k pravidelnej korešpondencii medzi Konštantínopolom a Rímom, resp. medzi cisárom a predstaviteľmi iných západoeurópskych štátov už počas kritickej zimy 1090/1091, a nie až počas roka 1095, ako často uvádzala staršia literatúra.¹² Bola to práve táto hrozba pečenežsko-tureckej koalície, ktorá prinútila Alexia Komnéna obnoviť kontakty s takmer celým latinským Západom. Dôležitú úlohu tu nepochybne zohral aj spomenutý Alexiov list flámskemu grófovi Róbertovi I., kde cisár podrobne opisoval vyčíňanie Pečenehov a Selďukov a snažil sa presvedčiť Róberta i ďalších západoeurópskych šľachticov, aby prišli na pomoc svojim kresťanským bratom na Východe.¹³ Podľa historika Petra Charanisa takéto Alexiove posolstvá s prosbami o vojenskú pomoc Byzancii zo začiatku 90. rokov 11. storočia jednoznačne zohrali svoju úlohu pri vyhlásení prvej križiackej výpravy v novembri 1095,¹⁴ o čom ešte budeme pojednávať na ďalších stranách tejto štúdie.

Po zničení Pečenehov i následnom porazení predtým spriatelенých Kumánov (k tomu došlo v roku 1094 v niekoľkých samostatných bitkách na území severovýchodného Balkánu)¹⁵ sa Alexiovi definitívne podarilo ovládnuť územie niekdajšej provincie Paradoúnavon. Byzantská moc tak po niekoľkých desaťročiach opäť siahala až k Dunaju.¹⁶ Alexios mal v pláne rozsiahlu obnovu vojnami zničeného Balkánu, ktorý trpel vyčíňaním Normanov, Pečenehov i Kumánov a kde došlo k rapídному úbytku obyvateľstva a k vypáleniu mnohých obcí i miest. Takisto sa chystal k postupnému a systematickému znovudobývaniu Malej Ázie, o ktorú Byzantínci v podstate prišli v rokoch 1071 – 1081. Tieto plány mu však narušil príchod desiatok tisíc pútnikov, ozbrojencov i celých rodín z kresťanského Západu, ktorý vošiel do dejín ako 1. križiacka výprava.

Tú môžeme bez prehánania označiť za jeden zo zlomových momentov vo vzťahu latinského Západu a gréckeho Východu. Byzancia v podstate síce nikdy úplne neprerušila kontakt so západnou Európou, no práve v 11. storočí v súvislosti s 1. križiackou výpravou sa ich vzájomná interakcia dostala na úplne novú úroveň. Od polovice 11. storočia si Byzancia ani nemohla dovoliť tieto vzťahy prerušiť, pretože bola existenčne závislá od vojenskej pomoci Západu, ktorá sa prejavovala vysielaním žoldnierskych kontingentov (Normani, Francúzi, Dáni, Angličania...) a vojnového námorníctva (predovšetkým italská námorná mocnosť Benátky).¹⁷ V rámci špeciálnych cisárskych oddielov sa zvýšila prestíž varjažskej

¹² V tejto súvislosti je potrebné spomenúť aj otázku listu Alexia Komnéna flámskemu grófovi Róbertovi I. Frízovi, v ktorom ho cisár prosil o vojenské oddiely, ktoré by mohol použiť na boj proti Pečenehom a Tzachovi. Podobných listov cisár určite rozposielal desiatky v snahe získať vojakov na posilnenie vlastnej armády. Zmieňuje sa o tom aj Anna Komnéna, ktorá uviedla, že „*cisár posielal listy a snažil sa zo všetkých strán získať žoldnierske vojsko*“. ANNA KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 236. Podrobne k tejto téme pozri MEŠKO, Marek. *Otázka pravosti a datovania listu Alexia I. Komnéna grófovi Róbertovi z Flámska*. In *Byzantinoslovaca*, III, 2010, s. 64-71.

¹³ MEŠKO, Marek. *Otázka pravosti a datovania listu Alexia I. Komnéna grófovi Róbertovi z Flámska*, ref. 12, s. 65.

¹⁴ CHARANIS, Peter. *Byzantium, the West and the Origin of the First Crusade*. In *Byzantion*, 19, 1949, s. 27.

¹⁵ ANNA KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 279-289; STEPHENSON, Paul. *Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans 900 – 1204*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000, s. 103-105.

¹⁶ ANGOLD, Michael. *The Byzantine Empire, 1025 – 1204: A political history*. New York : Longman, 1984, s. 111.

¹⁷ HALDON, John. *Warfare, State and Society in the Byzantine World, 565 – 1204*. London : Routledge, 1999, s. 90 - 93; HEATH, Ian. *Byzantine Armies 886 – 1118*. Oxford : Osprey Publishing, 1979, s. 23-24.

gardy, ktorá bola koncom 11. storočia tvorená takmer výlučne bojovníkmi z Anglicka, Dánska a Nórska.¹⁸

Je pravdou, že zahraničnopolitická situácia Byzancie sa v roku 1095 podstatne zlepšila a nedala sa porovnávať so stavom v roku 1091, keď ríši hrozilo obliehanie Konštantínopola spojeneckou pečenežsko-seldžuckou armádou. Pomery v balkánskych provinciách sa aspoň čiastočne stabilizovali a cisár mohol pristúpiť k ich systematickej obnove. Zlepšil sa aj stav vojnej flotily, ktorú Byzantínci nutne potrebovali na zastavenie pirátskych nájazdov Seldžukov na jednotlivé ostrovy v Egejskom mori. Od začiatku 90. rokov 11. storočia nariadil Alexios jej postupnú obnovu a už v roku 1092 boli Byzantínci schopní podniknúť námornú expedíciu s cieľom získať do svojej moci niektoré ostrovy, ktoré im predtým odňal emir Tzachas.¹⁹ Výprave velil jeden z cisárových príbuzných Ján Dukas, ktorému sa v niekoľkých bitkách podarilo poraziť tureckých pirátov a obsadiť ostrovy Chios a Samos.²⁰

Alexios sa nikdy nevzdal myšlienky opätovného získania celej Malej Ázie do byzantských rúk a mohol sa jej naplno venovať práve po eliminovaní zahraničných nepriateľov plieniacich balkánske provincie ríše. Do roku 1095 sa Byzantíncom podarilo ovládnuť viaceré mestá na západe Malej Ázie, odkiaľ vyhnali turecké posádky a prevahu získavali aj na priľahlých ostrovoch v Egejskom mori.²¹ K plánovanej expedícii ďalej do vnútrozemia Malej Ázie však cisár potreboval oveľa väčšie vojsko, akým momentálne disponoval, a preto sa opätovne obrátil na Západ so žiadosťou o pomoc. Znám byzantológ Peter Charanis to vo svojej štúdii jasne pomenoval: situácia Byzancie v roku 1095 vonkoncom nebola taká alarmujúca, ako ju popisovali byzantské posolstvá, ale nebol to práve vhodný čas na to, aby sa cisár pokúsil o systematickejšie dobýjanie Malej Ázie z rúk Seldžukov?²² Posolstvá vysielané Alexiom na Západ mali podľa Charanisa jednoznačný cieľ, a to získať čo najviac vojenskej sily na boj proti Seldžukom v Malej Ázii.²³

Oficiálne znenie byzantských posolstiev na Západ sa však od vyššie uvedeného cieľa značne líšilo. Alexios si veľmi dobre uvedomoval, že ak by žiadal pápeža, resp. západných feudálov o podporu proti Seldžukom v Malej Ázii, mohol by očakávať maximálne príchod niekoľkých stoviek rytierov (podobne ako v prípade pomoci od flámskeho grófa Róberta I.). Ak by ale prosil o pomoc v mene trpiacich východných kresťanov i z titulu ochrancu kresťanských pútnikov smerujúcich do Jeruzalema, mohla by jeho žiadosť nájsť v Európe väčšiu odozvu.²⁴

¹⁸ BLÖNDAL, Sigfús – BENEDIKZ, Benedikt. *The Varangians of Byzantium*. New York : Cambridge University Press, 2007, s. 141-147; GODFREY, John. The Defeated Anglo-Saxons Take Service with the Eastern Emperor. In *Anglo – Norman Studies*, 1, 1978, s. 68-71.

¹⁹ K histórii byzantského námorníctva vo všeobecnosti pozri dodnes neprekonanú monografiu AHRWEILER, Hélène. *Byzance et la mer: la marine de guerre, la politique et les institutions maritimes de Byzance aux VIIe – Xve siècles*. Paris : Presses universitaires de France, 1966. K problematike obnovy vojnového námorníctva za Alexia Komnena pozri NICOLLE, David. *Crusader Warfare. Vol. I. Byzantium, Western Europe and the Battle for the Holy Land*. London : Hambledon Continuum, 2007, s. 222-228.

²⁰ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 254-258.

²¹ ANGOLD, Michael. *The Byzantine Empire, 1025 – 1204: A political history*, ref. 16, s. 112.

²² CHARANIS, Peter. Byzantium, the West and the Origin of the First Crusade, ref. 14, s. 30.

²³ Tamže, s. 28-29.

²⁴ CAHEN, Claude. An Introduction to the First Crusade. In *Past & Present*, 6, 1954, s. 15-16.

VYHLÁSENIE 1. KRIŽIACKEJ VÝPRAVY

Pre lepšie pochopenie dôvodov, ktoré stáli za vyhlásením 1. križiackej výpravy v novembri 1095, sa musíme pozrieť aj na politickú situáciu v krajinách kresťanského Západu.²⁵ Po smrti Gregora VII. (pontifikát od roku 1073) v roku 1085 bol zvolený nový pápež Viktor III. (1086 – 1087), ktorý rovnako ako jeho predchodca musel vzdorovať tlakom rímsko-nemeckého cisára Henricha IV. (1056 – 1105) a protipápeža Klementa III. (1080 – 1100).²⁶ Jediným spoľahlivým spojencom Viktora III. ostávali Normani, ktorí sa však od smrti Róberta Guiscarda (1085) utápali vo vzájomných bojoch o dedičstvo po tomto slávnom dobyvateľovi. Viktor III. realisticky zhodnotil svoju situáciu a usúdil, že k posilneniu svojho postavenia v Itálii a k možnému návratu do Ríma bude potrebovať ďalších spojencov.²⁷ Preto sa rozhodol obnoviť kontakty s Alexiom Komnénom, aj keď bol byzantský cisár už

²⁵ K tejto problematike pozri PAINTER, Sidney. *Western Europe on the Eve of the Crusades. In A History of the Crusades.* General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 3-29. Prvú križiacku výpravu popisujú viaceré dobové kroniky latinskej, gréckej, arménskej i arabskej proveniencie. Z latinských sú najdôležitejšie nasledovné (uvádzame tie vydania, s ktorými sme pracovali pri písaní štúdie): Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 - 1127.* Translated by Frances Rita Ryan (Sisters of St. Joseph), edited by Harold S. Fink. Knoxville : University of Tennessee press, 1969; *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem.* Edited by Rosalind Hill. New York : Oxford University Press, 2002; Raymond of Aguilers. *Historia Francorum qui Ceperunt Iherusalem.* Translated by John Hugh Hill and Laurita L. Hill. Philadelphia : American Philosophical Society, 1968; Peter Tudebode. *Historia de Hierosolymitano itinere.* Translated by J. H. Hill and L. L. Hill. Philadelphia : American Philosophical Society, 1974; *Robert the Monk's History of the First Crusade. Historia Iherosolimitana.* Translated by Carol Sweetenham. Aldershot : Ashgate, 2005; Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem.* Edited and translated by Susan B. Edgington. New York : Oxford University Press, 2007; *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade.* Translated by Bernard S. Bachrach and David S. Bachrach. Farnham : Ashgate, 2010; Guibert of Nogent. *The Deeds of God through the Franks.* A Translation of Guibert de Nogent's *Gesta Dei per Francos* by Robert Levine. Woodbridge : The Boydell Press, 1997; William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea.* Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. 2 vols. New York : Columbia University Press, 1943; Ordericus VITALIS. *The Ecclesiastical History of England and Normandy.* Translated, with Notes and Introduction by Thomas Forester. Vol. III. London : Henry G. Bohn, 1854. Jediný použiteľný prameň v gréčtine je už niekoľkokrát spomínaný Alexias od Anny Komnény (Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny.* Praha : Odeon, 1996). Matúš z Edessy nám zanechal svedectvo o pochode križiakov Malou Áziou i o založení Edesského grófstva v arménčine, pozri Matthew of Edessa. *The Chronicle of Matthew of Edessa: Translated from the original Armenian with a commentary and introduction by Ara Edmond Dostourian.* vol 1. New Brunswick, 1972. Arabskí kronikári si výraznejšie začali všímať križiacku výpravu, až keď dosiahla hradby Antiochie a odvtedy popisovali boje medzi križiakmi a moslimami podrobnejšie. K najdôležitejším arabským prameňom patria *The Chronicle of Ibn al-Athīr for The Crusading Period from al-Kāmil fi'l-Tārīkh.* Part 1. Translated by D. S. Richards. Aldershot : Ashgate, 2006 a *The Damascus Chronicle of the Crusades. Extracted and translated from the Chronicle of Ibn Al – Qalānisī* by H. A. R. GIBB, M.A. London : Luzac & Co., 1932.

²⁶ MORRIS, Colin. *The Papal Monarchy. The Western Church from 1050 to 1250.* New York : Oxford University Press, 2001, s. 121.

²⁷ Rímsky ľud vyhnal z mesta po roku 1084 už predchádzajúceho pápeža Gregora VII. a Viktor III. nemal dostatočnú vojenskú podporu, aby sa doňho mohol vrátiť a cítiť sa bezpečne. S rovnakým problémom musel bojovať aj Viktorov nástupca Urban II.

od roku 1081 exkomunikovaný z cirkvi po nariadení predchádzajúceho pápeža Gregora VII. V korešpondencii s Alexiom sa snažil napraviť zlé vzťahy medzi Rímom a Konštantínopolom a zaistiť si podporu byzantského cisára.²⁸ K rozvinutiu významnejšej spolupráce však nedošlo z dôvodu nečakanej pápežovej smrti v roku 1087.

K prelomu vzťahov Svätej stolice a Byzancie došlo v septembri 1089, keď Viktorov nástupca Urban II. zbavil Alexia exkomunikácie a potvrdil tak zmierenie medzi východným cisárstvom a pápežstvom.²⁹ Pápež potreboval podporu a priazeň cisára v boji proti Klementovi III., Henrichovi IV. i rôznym italským veľmožom, ktorí ovládali severnú a strednú časť Apeninského polostrova a boli voči nemu v opozícii. Cisár Alexios dúfal, že spolupráca s pápežom mu zaistí nielen odvrátenie hrozby ďalších normanských útokov na byzantské územie, ale najmä pomoc pri regrutovaní západných žoldnierov ochotných slúžiť v byzantskej armáde.³⁰ Nesmieme zabúdať, že v období zrušenia cisárskej exkomunikácie pápežom sa Byzancia stále nachádzala v ťažkej situácii a bola ohrozovaná Pečenehmi na Balkáne a Seldžukmi v Malej Ázii.

Keď si Urban zaistil podporu cisára Alexia na úkor protipápeža, stalo sa jeho ďalším cieľom definitívne odstránenie schizmy medzi oboma cirkvami (k tomu došlo ešte v roku 1054). Preto sa snažil o vytvorenie únie medzi rímskou a konštantínopolskou cirkvou, prirodzene s dominantným postavením Ríma.³¹ Alexios určite mal záujem odstrániť schizmu, ale cirkevná únia na čele s pápežom nemohla vyhovovať ani cisárovi, ani konštantínopolskému patriarchovi, ktorý si úzkostlivo strážil svoje postavenie. Každopádne po tom, ako sa Urban v roku 1094 konečne zmocnil Ríma a získal uznanie takmer celej Itálie, usiloval sa zrealizovať svoje zámery. Najprv v marci 1095 pozval vybraných hodnostárov do italského mesta Piacenza na veľký koncil, kde chcel prerokovať záležitosti týkajúce sa postavenia pápeža v cirkvi, pokračovania reformných snáh Gregora VII., cirkevnej disciplíny, ale aj vzťahov ku konštantínopolskej cirkvi.³² Na tomto koncile oficiálne vystúpili aj vyslanci cisára Alexia, ktorí žiadali pápeža o vojenskú pomoc pre východných kresťanov v boji proti Turkom.³³

V letných mesiacoch roku 1095 sa Urban presunul na územie dnešného Francúzska, kde nadviazal rokovania s vplyvnými šľachticmi v otázke vojenskej výpravy na podporu cisára Alexia a východnej cirkvi. Najdlhšie sa zdržal na juhu krajiny, v oblastiach Languedoc a Toulouse, kde bol hosťom jedného z najmocnejších francúzskych magnátov Raimonda zo Saint Gilles, grófa z Toulouse.³⁴ Je nepochybné, že práve počas leta a jesene 1095 sa Urban snažil presvedčiť vplyvných svetských i cirkevných veľmožov, aby sa zúčastnili chystanej

²⁸ DUNCALF, Frederic. *The Councils of Piacenza and Clermont*. In *A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 225.

²⁹ Tamže, s. 226 – 227.

³⁰ CAHEN, Claude. An Introduction to the First Crusade, ref. 24, s. 18-19.

³¹ K problematike únie medzi oboma cirkvami pozri štúdiu HOLTZMANN, Walther. Die Unionsverhandlungen zwischen Kaiser Alexios I und Papst Urban II im Jahre 1089. In *Byzantinische Zeitschrift*, 28, 1928, s. 38-67.

³² MORRIS, Colin. *The Papal Monarchy. The Western Church from 1050 to 1250*, ref. 26, s. 124-125.

³³ K tomu pozri príspevok MUNRO, D. C. Did the Emperor Alexius I. Ask for Aid to the Council of Piacenza, 1095? In *The American Historical Review*, 27, 1922, č. 4, s. 731-733; ERDMANN, Carl. *The Origin of the Idea of Crusade*. Princeton : Princeton University Press, 1977, s. 325- 326.

³⁴ K vzťahom grófa Raimonda s pápežom Urbanom i cisárom Alexiom pozri štúdiu HILL, John Hugh. Raymond of Saint Gilles in Urban's Plan of Greek and Latin Friendship. In *Speculum*, 26, 1951, č. 2, s. 265-276.

vojenskej výpravy do Svätej zeme, na ktorú vyzval neskôr na novembrovom koncile v Clermonte. V meste Le Puy sa stretol s biskupom Adhémarom z Monteil, ktorý sa v minulosti zúčastnil púte do Jeruzalema a mal zároveň aj vynikajúci vojenský výcvik.³⁵ Práve tohto muža si Urban vybral za svojho legáta a duchovného vodcu celej križiackej výpravy.

Po týchto osobných stretnutiach s viacerými francúzskymi magnátmi, od ktorých získal súhlasné stanovisko pre svoje zámery, sa pápež definitívne rozhodol vyhlásiť vojenskú výpravu, ktorej oficiálnym cieľom bola nielen záchrana východnej cirkvi, ale najmä oslobodenie Božieho hrobu v Jeruzaleme z rúk moslimov. Stalo sa tak na spomínanom koncile v meste Clermont v Auvergne 27. novembra 1095.³⁶ Pápežov plamenný prejav zaznamenal aj francúzsky kronikár Fulcher z Chartres, ktorý bol na koncile prítomný a neskôr sa zúčastnil 1. križiackej výpravy.³⁷

Je potrebné zamyslieť sa nad tým, aké boli skutočné dôvody vyhlásenia 1. križiackej výpravy. Bolo by nainé domnievať sa, že to bolo z čistého Urbanovho altruizmu a že išlo len o vojenskú pomoc pre byzantského cisára Alexia. Nepochybne, cisárovi posolstvá na Západ a vystúpenie jeho vyslancov na koncile v Piacenze mali na vznik križiackej výpravy určitý vplyv. Lenže v Urbanových plánoch sa Alexiove výzvy na pomoc východnej cirkvi modifikovali na oslobodenie samotnej Svätej zeme a Jeruzalema z rúk moslimov. Historik Claude Cahen to pomenoval jasne – za Urbanovým rozhodnutím musíme hľadať dôvody, čo by priniesla táto výprava rímskej cirkvi a, najmä, samotnej Svätej stolici.³⁸ Urban si bol dobre vedomý toho, ako by úspech križiackej výpravy a oslobodenie Jeruzalema obrovsky zvýšili jeho osobnú prestíž i prestíž pápežstva ako takého. Klement III. ako stále existujúci protipápež by bol odsúdený na upadnutie do zabudnutia, pretože by zrejme stratil aj tú malú podporu, ktorú ešte v západnej Európe mal. V silnejšej pozícii by bol Urban aj voči svojmu svetskému rivalovi rímsko-nemeckému cisárovi Henrichovi IV. i prípadným ďalším oponentom z nemeckých krajín. Viacerí historici, medzi inými napríklad John Hugh Hill, sa domnievajú, že Urbanovým cieľom bola aj opätovná únia rímskej a konštantínopolskej cirkvi s dominantným postavením Ríma a pápeža.³⁹

Keďže pápež udržiaval s byzantským cisárom priateľské vzťahy, je logické predpokladať, že ho informoval o chystanej výprave, jej cieľoch, trase a podobne. Nanešťastie, Anna Komnena nám o tom vo svojom diele nenechala ani zmienku, dokonca pápeža Urbana neuvádza ani ako iniciátora tohto veľkého ťaženia na východ.⁴⁰ Podľa jej tvrdení stál za 1. križiackou výpravou Peter Pustovník, chudobný potulný kazateľ, ktorý presvedčil celé národy zo západnej Európy, aby oslobodili Boží hrob z rúk moslimov.⁴¹ Alexios určite nechcel od pápeža takúto formu pomoci v boji proti Seldžukom. Od Urbana požadoval skôr oddiely západných rytierov ochotných slúžiť v Byzancii za žold, podobne ako to bolo v prípade flámskych jazdcov od Róberta I. Fríza.

³⁵ DUNCALF, Frederic. *The Councils of Piacenza and Clermont*. In *A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 234.

³⁶ Koncil sa začal už 18. novembra 1095, ale až do 27. novembra sa prítomní zaoberali inými otázkami, najmä aktuálnymi problémami cirkvi a pápežstva. Vyhlásenie križiackej výpravy si Urban nechal až na posledný deň zasadania koncilu.

³⁷ Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 - 1127*, ref. 25, s. 65-67.

³⁸ CAHEN, Claude. *An Introduction to the First Crusade*, ref. 24, s. 16.

³⁹ HILL, John Hugh. *Raymond of Saint Gilles in Urban's Plan of Greek and Latin Friendship*, ref. 34, s. 265- 266.

⁴⁰ THOMAS, R. D. *Anna Comnena's Account of the First Crusade*. In *Byzantine and Modern Greek Studies*, 15, 1991, s. 273-274.

⁴¹ ANNA KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 291.

PRIEBEH 1. KRIŽIACKEJ VÝPRAVY

Od jesene roku 1096 až do jari 1097 sa Alexios musel vysporiadať s príchodom niekoľkých desiatok tisíc križiakov pod vedením samostatných veliteľov, ktorých navzájom spájala len úcta a poslušnosť k pápežovmu legátovi Adhémarovi z Le Puy a snaha o oslobodenie Božieho hrobu. Najvplyvnejším križiackym vojvodcom bol gróf Raimond zo Saint Gilles, ktorého veľké vojsko bolo najlepšie vyzbrojené, vystrojené a malo skúsenosti z bojov s moslimami na Pyrenejskom polostrove.⁴² Ďalším oddielom križiakov velili Róbert z Normandie, Róbert z Flámska (bol to syn Róberta I. Fríza), Štefan z Blois, Hugo z Vermandois (brat francúzskeho kráľa Filipa I.), Godefroi z Bouillonu (na výprave sa zúčastnili aj jeho bratia Balduin z Boulogne a Eustach), Bohemund z Tarentu (syn Róberta Guiscarda a veliteľ Normanov z južnej Itálie a Sicílie) a jeho synovec Tankred z Hauteville.⁴³

Pápež stanovil deň odchodu križiackych vojsk na 15. august 1096.⁴⁴ Lenže masy ľudí, sfanatizované potulnými kazateľmi a kňazmi nechceli čakať tak dlho a neposlúchli pápežovo nariadenie. Najhorlivejším iniciátorom bol už spomenutý Peter Pustovník, ktorý so svojimi druhmi kázal v mestách i na vidieku dnešného Francúzska a Nemecka a podnietil tisíce ľudí, aby sa pridali k výprave do Svätej zeme. Drvivú väčšinu z nich tvorili prostí sedliaci, mestská chudoba, ženy a deti, ktorí počtom prevyšovali profesionálnych vojakov a rytierov. Spomedzi rytierskeho stavu sa najväčšej úcte tešil Gautier Sansavoir (Bezzemok), schudobnelý šľachtic, ktorý sa s niekoľkými vazalmi rozhodol pridať k ťaženiu Petra Pustovníka.⁴⁵

Táto výprava chudoby, resp. ľudová križiacka výprava, však neprišla na byzantské územie cez Jadran (ako predpokladal cisár), ale severnou suchozemskou cestou, a uhorsko-byzantskú hranicu prekročila pri pevnosti Belehrad.⁴⁶ Na týchto miestach ešte neboli Alexiom zriadené sklady potravín a vody, a preto sa rozmohlo rabovanie a plienenie krajiny. Cisár na to musel urýchlene zareagovať a presunúť časť vojska na severný Balkán, aby zabránil križiakom dopúšťať sa násilností. Napokon na prelome júla a augusta 1096 boli tieto masy pútnikov eskortované byzantskou armádou až pred Konštantínopol.⁴⁷ Alexios následne prijal Petra Pustovníka vo svojom paláci a snažil sa ho presvedčiť, že najrozumnejšie bude počkať na hlavnú križiacku armádu, ktorá sa mala v auguste vydať na cestu do Byzancie.⁴⁸ Cisár ako skúsený vojvodca videl, že tieto nedisciplinované masy sedliakov a mestskej

⁴² ASBRIDGE, Thomas. *The First Crusade. A New History*. London : The Free Press, 2005, s. 45-46; NICOLLE, David. *První křížová výprava 1096 – 1099. Dobytí Svaté země*. Praha : Grada Publishing, 2007, s. 14 -15.

⁴³ Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 71-73; *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 2-8; Guibert of Nogent. *The Deeds of God through the Franks*, ref. 25, s. 52-56.

⁴⁴ Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 71.

⁴⁵ Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 9; Ordericus VITALIS. *The Ecclesiastical History of England and Normandy*. Translated, with Notes and Introduction by Thomas Forester. Vol. III., ref. 25, s. 75-76.

⁴⁶ Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 9-11.

⁴⁷ Tamže, s. 29. K celkovému pohľadu na priebeh tejto výpravy a jej cestu byzantským Balkánom pozri štúdiu RUNCIMAN, Steven. *The First Crusaders Journey across the Balkan Peninsula*. In *Byzantion*, 19, 1949, s. 201- 221.

⁴⁸ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 293.

chudoby sú na boj proti Turkom v podstate nepoužiteľné a mohli by sa pre seldžuckých lukostrelcov stať ľahkou korisťou.

Lenže Peter a Gautier, spoliehajúci sa zjavne na kvantitu, a nie na kvalitu svojich oddielov, na cisára naliehali, aby ich prepravil cez Bospor a jeho rady brali na ľahkú váhu.⁴⁹ Keďže v okolí Konštantínopolu neustále dochádzalo k roztržkám medzi Byzantíncami a križiakmi, rozhodol sa Alexios ustúpiť ich nátlaku a premiestniť celú výpravu do Malej Ázie, kde už bol pre nich pripravený tábor Kibotos, latinsky zvaný Civetot.⁵⁰ Koncom leta a začiatkom jesene 1096 sa tieto masy ľudí už úplne vymkli spod Petrovej kontroly a začali svojvoľne pustošiť byzantské i turecké územie medzi mestami Nikomédiou (Izmit v Turecku) a Nikáiou (Iznik v Turecku). Vládca seldžuckého Rumského sultanátu Kilič Arslan I. však nemienil toto vyčíňanie tolerovať, a tak onedlho došlo na Alexiove slová. V októbri 1096 povraždili Turci veľkú časť križiackych oddielov pri pevnosti Xerigordon a zvyšok postrieľali pri bezhlavom ústupe do Civetotu.⁵¹ Výprava chudoby tak bola Kilič Arslanom de facto zničená a len niekoľko stoviek šťastlivcov sa Byzantíncom podarilo zachrániť a evakuovať na európsky breh Bosporu. Peter Pustovník bol medzi tými, ktorí tento masaker prežili, no Gautier Bezzemok v boji s Turkami zomrel.⁵²

Vojská 1. križiackej výpravy pod vedením už spomínaných šľachticov (pozri predchádzajúcu stranu) neprišli do Byzancie naraz, ale postupne v priebehu októbra 1096 až mája 1097. Cisár sa usiloval každého z nich privítať v priestoroch svojho paláca, preukázať mu patričnú úctu a venovať mu peňažné i materiálne dary. Na oplátku za to od nich požadoval zloženie prísahy, v ktorej stálo, že budú rešpektovať cisára Alexia ako svojho pána, nebudú nijakým spôsobom škodiť ani jemu, ani jeho ríši a že všetky mestá a pevnosti, ktoré počas výpravy do Svätej zeme dobjú, vrátia naspäť do byzantských rúk.⁵³ Alexios výmenou za zloženie tejto prísahy (ktorá bola prispôsobená západoeurópskym zvyklostiam) sľúbil križiakov počas celého ťaženia podporovať materiálne i vojensky, čo znamenalo hlavne zabezpečiť pravidelné zásobovanie výpravy a v prípade potreby pomôcť križiakom vojenským zásahom.

Je veľmi problematické presne určiť, čo Alexios myslel pod formuláciou vrátenia všetkých miest a pevností dobytých počas ťaženia naspäť do byzantských rúk. Anna Kom-

⁴⁹ Tamže, s. 293; Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 29-31.

⁵⁰ Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 31; Guibert of Nogent. *The Deeds of God through the Franks*, ref. 25, s. 49-51.

⁵¹ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 293-294; Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 33-45; Guibert of Nogent. *The Deeds of God through the Franks*, ref. 25, s. 49-52.

⁵² Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 41-43; William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 109; RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade: Constantinople to Antioch*. In *A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 282-284.

⁵³ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 296; Ordericus VITALIS. *The Ecclesiastical History of England and Normandy*. Translated, with Notes and Introduction by Thomas Forester. Vol. III., ref. 25, s. 92-93; LILIE, Ralph – Johannes. *Byzantium and the Crusader States 1096 – 1204*. New York : Oxford University Press, 1993, s. 8-28; SHEPARD, Jonathan. 'Father' or 'scorpion'? Style and substance in Alexios's diplomacy. In MULLETT, Margaret – SMYTHE, Dion (Eds.). *Alexios I. Komnenos*. Belfast : Queen's University of Belfast, 1996, s. 85-86.

néna spomína túto cisárovu požiadavku pri zložení prísahy Godefroia z Bouillonu, ktorý tak urobil z donútenia a po predchádzajúcej prehratej bitke s byzantskými oddielmi pod hradbami Konštantínopola.⁵⁴ Godefroi nebol jediný, kto mal problém so zložením tejto prísahy. Odmietal ju aj Bohemundov synovec Tankred a rovnaké stanovisko predniesol Raimond zo Saint Gilles.⁵⁵ Raimond bol nakoniec jediný z vojvodcov, ktorý vazalskú prísahu Alexiovi nezložil, ale prisľúbil mu, že bude chrániť jeho život a česť. Oproti tomu Bohemund okamžite po príchode do Konštantínopola zložil Alexiovi vazalskú prísahu, ale zrejme už vtedy vedel, že je preňho len formalitou a nikdy ju nedodrží. Bez problémov sa Alexiovými vazalmi stali Štefan z Blois, Róbert z Normandie a Róbert z Flámska.⁵⁶

Vráťme sa však naspäť k zneniu samotnej prísahy, konkrétne k problému vrátenia miest, pevností a území dobytých na Blízkom východe do byzantských rúk. Anna Komnéná nám totiž nešpecifikuje, či ide len o byzantské mestá a pevnosti, ktoré ovládli Seldžuci v 11. storočí, alebo aj o tie, ktoré získali ešte Arabi počas veľkej expanzie v 7. storočí. V tom druhom prípade by to znamenalo, že križiaci majú vydať cisárovi všetky mestá, pevnosti a kraje v celej Sýrii a Palestíne, vrátane Jeruzalema, ak by sa im ho podarilo dobyť. Keďže zachované znenie prísahy to nekonkretizuje, ani moderní bádatelia nie sú v tejto otázke jednotní. Napríklad byzantológ Ralph-Johannes Lilie tvrdí, že pokiaľ bol cieľ výpravy Jeruzalem v Palestíne, tak je logické predpokladať, že cisár požadoval vrátenie všetkých miest, ktoré sa cestou križiakom podarí ovládnuť.⁵⁷ To by znamenalo, že sa Byzantínci opäť stanú pánmi väčšej časti Sýrie a Palestíny na úkor sultanátu Veľkých Seldžukov, resp. Fátimovského kalifátu.

Už v apríli 1097 sa niektoré križiacke oddiely preplavili do Malej Ázie, kde prebiehala príprava na zahájenie ťaženia proti Seldžukom. Začiatkom mája sa časť križiackeho vojska pod vedením Tankreda, Godefroia z Bouillonu, Róberta z Flámska, Huga z Vermandois a Bohemunda vydala k Nikáii, hlavnému mestu Rumského sultanátu a začala obliehanie.⁵⁸ V druhej polovici mája a začiatkom júna sa k obliehateľom postupne pridali ďalšie oddiely vedené Raimondom zo Saint Gilles, Adhémarom z Le Puy, Štefanom z Blois a Róbertom z Normandie.⁵⁹ V čase príchodu prvých križiackych oddielov k hradbám tohto slávneho mesta sa Kilič Arslan so svojou armádou nachádzal na východnej hranici sultanátu, kde sa pokúšal dobyť mesto Meliténé (Malatya v Turecku).⁶⁰ Kilič Arslan sa tu usiloval rozšíriť svoje panstvo na úkor inej tureckej dynastie Danišmendovcov⁶¹, ktorá ovládala dnešné severné a východné Turecko. Sultán bol nútený boje s Danišmendovcami prerušiť a uzavrieť prímerie. Predsa len, Nikáia bola jeho hlavným mestom, nechal tam svoju manželku, rodin-

⁵⁴ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 304.

⁵⁵ *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade*, ref. 25, s. 32-36; ANGOLD, Michael. *The Byzantine Empire, 1025 – 1204: A political history*, ref. 16, s. 139.

⁵⁶ Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 79-80.

⁵⁷ LILIE, Ralph – Johannes. *Byzantium and the Crusader States 1096 – 1204*, ref. 53, s. 23.

⁵⁸ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 14; Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 91-95.

⁵⁹ Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 93-103; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 80-81.

⁶⁰ Matthew of Edessa. *The Chronicle of Matthew of Edessa: Translated from the original Armenian with a commentary and introduction by Ara Edmond Dostourian*. vol 1., ref. 25, s. 296.

⁶¹ K Danišmendovcom bližšie pozri *The Encyclopaedia of Islam*. Edited by B. LEWIS, CH. PELLAT, J. SCHACHT. Volume II. C – G. Leiden : Brill, 1991, s. 110-111.

ných príslušníkov i obrovský poklad a nemal v úmysle prenechať vo votrelcom bez boja.

Po príchode k Nikáii si mladý sultán veľmi rýchle uvedomil, že mestské hradby bráni nedostatočná posádka a ak ju neposilní, nebude môcť dlho odolávať križiackym mangonelom. 21. mája 1097 nariadil sultán generálny útok a Seldžuci sa pokúsili prebiť cez križiacke obliehacie línie.⁶² Boj trval celý deň, no Turci neprerazili a utrpeli veľké straty (podobne ako križiaci). Kilič Arslan sa rozhodol ušetriť zvyšné oddiely a dal povel na ústup. Posádke v meste odkázal, nech o svojom ďalšom osude rozhodne sama, pretože on jej už nemôže pomôcť.⁶³

Keď začiatkom júna 1097 dorazili k hradbám Nikáie ďalšie oddiely križiakov pod vedením Štefana z Blois a Róberta z Normandie a navyše byzantský veliteľ Manuel Butumites obsadil člnmi neďaleké Askánske jazero (po ktorom si ešte do Nikáie mohli dovtedy Turci dopravovať zásoby), vedela posádka v meste, že dobytie hradieb je len otázkou času.⁶⁴ Preto sa rozhodla vypočuť byzantských poslov, ktorí v mene cisára sľúbili, že ak Turci vydajú mesto do rúk Alexiovho vyslanca, nebude im ublížené na zdraví a budú môcť slobodne odísť. Nikáia sa nakoniec 19. júna 1097 vzdala Byzantíncom a tureckú posádku okamžite nahradili oddiely Manuela Butumita, ktoré prevzali vládu nad mestom.⁶⁵ Križiaci sa cítili podvedení a rozhorčilo ich aj to, že Butumites dal zavrieť mestské brány (aby zabránil nekontrolovateľnému rabovaniu) a neumožnil im vstup do mesta. Nakoniec bolo dohodnuté, že prístup do Nikáie bude len v určitú hodinu a po skupinkách zahŕňajúcich maximálne desať ľudí. Ako náhradu za ušlú korisť pre nich Alexios nechal pripraviť opäť bohaté dary, šľachtici dostali časť sultánovho pokladu a prideli jedla i mincí sa ušli aj ostatným účastníkom výpravy. Ani to však nezahladilo v križiakoch pocit z nečestného jednanie Byzantíncov a najmä medzi prostými pešiakmi a pútnikmi zo Západu sa začala šíriť protibyzantská propaganda.

Byzantínci nechali časť oddielov v Nikáii a zvyšok (asi 2 000 mužov, najmä vojenských technikov, ženistov a prieskumníkov) pod velením generála Tatikia⁶⁶ postupoval s križiakmi Malou Áziou. Tatikiove jednotky tvorili spolu s Bohemundovými Normanmi predvoj križiackeho vojska. Za nimi nasledovali oddiely Tankreda, Róberta z Normandie, Róberta z Flámska a Štefana z Blois. S dňovým odstupom postupovala rovnakou cestou druhá armáda pod velením Raimonda zo Saint Gilles, biskupa Adhémara, Godefroia z Bouillonu

⁶² Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 81; *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 15.

⁶³ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 316-317.

⁶⁴ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 318-319; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 82-83.

⁶⁵ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 319 - 322; *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 17; Ordericus VITALIS. *The Ecclesiastical History of England and Normandy*. Translated, with Notes and Introduction by Thomas Forester. Vol. III., ref. 25, s. 97- 98.

⁶⁶ *Megas primikerios* Tatikios bol tureckého pôvodu a ešte ako malý chlapec sa dostal do byzantského zajatia, kde neskôr nastúpil na vojenskú dráhu a dotiahol to až na jedného z najschopnejších veliteľov cisára Alexia Komnéna. K Tatikiovi bližšie pozri *The Oxford Dictionary of Byzantium*. Volume I – III. Editor in Chief Alexander P. Kazhdan. New York-Oxford : Oxford University Press, 1991, s. 2014 a BRAND, Charles M. The Turkish Element in Byzantium, Eleventh-Twelfth Centuries. In *Dumbarton Oaks Papers*, 43, 1989, s. 3-4.

a Huga z Vermandois.⁶⁷ Križiaci pochodovali jednou z byzantských vojenských ciest po trase Nikáia – Leucea – Dorylaion (tiež Doryleum, dnes Eskisehir v Turecku) a práve neďaleko posledne menovaného mesta sa na nich rozhodol Kilič Arslan znovu zaútočiť. Sultán zozbieral opäť veľkú armádu doplnenú o oddiely Danišmendovcov a 1. júla 1097 prekvapil predvoj križiackeho vojska náhlým útokom.⁶⁸ Podobne ako pod hradbami Nikáie, aj bitka pri Doryleu trvala takmer celý deň a bola veľmi vyrovnaná. Turci mali zrejme početnú prevahu, ale križiaci vytvorili účinnú obrannú formáciu a odolávali jednej vlne seldžuckých lukostrelcov za druhou. V tejto fáze bitky ešte mohol sultán dúfať vo víťazstvo, ale keď zistil, že blížiaci sa mračná prachu sú predzvesťou príchodu druhej križiackej armády, dal radšej povel k ústupu. Ten sa však po chvíli zmenil doslova na útek a čerstvé oddiely jazdcov Godefroia z Bouillonu a biskupa Adhémara dokončili masaker seldžuckej armády.⁶⁹ Sultánovi sa podarilo utiecť na východ, ale väčšina jeho mužov toľko šťastia nemala a padla na pláni pri Doryleu.

Po zničení seldžuckej armády, prerozdelení obrovskej koristi nájdenej v opustenom sultánovom tábore a niekoľkodňovom oddychu pokračovali križiaci v pochode Anatóliou a ich trasa viedla cez Polybotos – Antiochiu v Pisidii – Filomelion – Laodikeiu až do Ikonii (Konya), kde dorazili 15. augusta 1097.⁷⁰ Aj Konya bola medzi mestami, ktoré križiaci podľa dohody vrátili Byzantincom a Tatikios tu zanechal časť svojich mužov. To sa však počas celého pochodu ukazovalo ako veľký problém, pretože jeho oddiel mal na začiatku ťaženia pri Nikácii len asi 2 000 mužov a následkom bojov s Turkami i vyčleňovania posádok v získaných mestách sa citeľne oslabil.⁷¹ S tým priamo úmerne klesala aj Tatikiova pozícia pri vyjednávaní s križiackymi veliteľmi a presadzovaní cisárových požiadaviek, čo sa naplno prejavilo pri obliehaní Antiochie (dnes Antakya v juhovýchodnom Turecku), o ktorom budeme pojednávať na nasledujúcich stranách štúdie.

Ešte pred príchodom križiakov k Antiochii došlo medzi veliteľmi k roztržke (bol v nej zaangažovaný aj Tatikios) a následne sa Tankred s oddielom asi 300 Normanov rozhodol opustiť výpravu a pokúsiť sa dobyť nejaké územie v maloázijskej Kilíkii.⁷² Jeho príklad nasledoval onedlho Godefroiovi ambicióznym mladší brat Balduin z Boulogne, ktorý sa

⁶⁷ Ordericus VITALIS. *The Ecclesiastical History of England and Normandy*. Translated, with Notes and Introduction by Thomas Forester. Vol. III., ref. 25, s. 99. K rozloženiu križiackych síl počas pochodu pozri aj RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade: Constantinople to Antioch*. In *A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 292.

⁶⁸ *The Chronicle of Ibn al-Athīr for The Crusading Period from al-Kāmil fi'l-Ta'rikh*. Part 1., ref. 25, s. 14; *The Damascus Chronicle of the Crusades. Extracted and translated from the Chronicle of Ibn Al-Qalānisī* by H. A. R. GIBB, M.A., ref. 25, s. 41-42; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 83 – 86.

⁶⁹ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 19-21; Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 133-137; William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 171-173.

⁷⁰ Ordericus VITALIS. *The Ecclesiastical History of England and Normandy*. Translated, with Notes and Introduction by Thomas Forester. Vol. III., ref. 25, s. 103; RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade: Constantinople to Antioch*. In *A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 294-295.

⁷¹ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. I. Cambridge : Cambridge University Press, 1950, s. 224.

⁷² *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade*, ref. 25, s. 56-57; *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 24-25.

s asi tisíc mužmi vybral v Tankredových stopách do Kilíkie. Tu došlo zrejme po prvýkrát k zaznamenanému nedodržaniu dohody s cisárom Alexiom, pretože Tankredove a Balduinove oddiely obsadili viaceré mestá a pevnosti (Tarsus, Adana, Mamistra...), ktoré ešte v 11. storočí pred príchodom Seldžukov patrili Byzancii.⁷³ Naplno sa tak prejavila snaha niektorých križiackych vojvodcov získať nejaké územie na Východe pre seba, ignorujúc vazalskú prísahu cisárovi Alexiovi. Tankred sa neskôr pripojil k hlavnej časti križiackeho vojska, ale Balduin z Boulogne pokračoval ďalej na východ a v spolupráci s Arménmi sa mu podarilo ovládnuť mesto Edessa (dnes Urfa v Turecku) i ďalšie okolité pevnosti (Ravendel, Turbessel) a vybudovať vlastné nezávislé panstvo.⁷⁴ V marci 1098 tak vznikol prvý križiacky štát na Blízkom východe, zvaný Edesské grófstvo, na čele ktorého stál Balduin. Aj v tomto prípade je potrebné zdôrazniť, že Edessa bola ešte v 80. rokoch 11. storočia oficiálne v byzantských rukách, spravovaná arménskym miestodržiteľom. Toto mesto malo podľa dohody takisto pripadnúť naspäť Byzancii, ale keďže Tatikios ako cisárov splnomocnenec bol ďaleko, Balduin sa rozhodol nechať si ho pre seba.

Hlavná križiacka armáda medzitým v septembri a októbri 1097 oslobodila ďalšie mestá (Kaisareia, Komana, Koxon; všetky sa nachádzajú na území dnešného Turecka) a po vyčerpávajúcom pochode vstúpila do severnej Sýrie.⁷⁵ Tu na križiakov čakala starobylá Antiochia, slávne kresťanské mesto, sídlo jedného z piatich patriarchátov, ktoré však bolo od roku 1084 v tureckých rukách.

Z ANTIOCHIE DO JERUZALEMA

Obliehanie Antiochie začalo koncom októbra 1097. Seldžuckej posádke brániacej hradby mesta velil starý emir Jaghisajan, vymenovaný do funkcie Veľkým Seldžukom Malikšáhom (1072 – 1092).⁷⁶ Jeho syn Šams ad-Daula ešte pred vybudovaním obliehacích línií križiakmi opustil s malým oddielom Antiochiu a vybral sa zháňať posily, ktoré by mestu prišli na pomoc. Križiaci medzitým dobyli prístav Sv. Simeona na rieke Orontes, z ktorého sa preplavovali zásoby priamo do Antiochie, resp. do križiackeho tábora pod hradbami mesta. Vojsko Kristovo naďalej zásobovala najmä flotila cisára Alexia, ktorá pravidelne prinášala všetko potrebné do Sv. Simeona z byzantských maloázijských prístavov a z Cyprusu.⁷⁷ V decembri, následkom prudkých zimných búrok, sa však počet prichádzajúcich lodí neustále znižoval, až sa nakoniec plavba medzi medzi Cyprom a Levantou zastavila úplne.

⁷³ *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade*, ref. 25, s. 57-73; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 88-89.

⁷⁴ Matthew of Edessa. *The Chronicle of Matthew of Edessa: Translated from the original Armenian with a commentary and introduction by Ara Edmond Dostourian*. vol 1., ref. 25, s. 297-305; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 88-92; Ordericus VITALIS. *The Ecclesiastical History of England and Normandy*. Translated, with Notes and Introduction by Thomas Forester. Vol. III., ref. 25, s. 143-148.

⁷⁵ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 25-27; Guibert of Nogent. *The Deeds of God through the Franks*, ref. 25, s. 73-74.

⁷⁶ *The Chronicle of Ibn al-Athīr for The Crusading Period from al-Kāmil fī'l-Ta'rikh*. Part 1., ref. 25, s. 14; *The Damascus Chronicle of the Crusades. Extracted and translated from the Chronicle of Ibn Al – Qalānisī* by H. A. R. GIBB, M.A., ref. 25, s. 42-43.

⁷⁷ *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade*, ref. 25, s. 80-81; NICOLLE, David. *První křížová výprava 1096 – 1099. Dobyť Svaté země*, ref. 42, s. 52.

Zásoby v tábore sa veľmi rýchlo minuli a obliehatelia začali trpieť hladom oveľa viac, ako obliehaní. Medzi križiakmi onedlho vypukol hladomor a tí najchudobnejší, ktorí si nemohli dovoliť kúpiť neuveriteľne predražený chlieb, umierali po stovkách.

Koncom decembra 1097 vyslali križiaci silný oddiel pod vedením Bohemunda a Róberta z Flámska, aby za každú cenu niekde zohnal zásoby. Toto vojsko narazilo na armádu seldžuckého vládcu Dukaka z Damasku, ktorý sa rozhodol vypočuť prosby Šams ad-Daulu a tiahol Antiochii na pomoc.⁷⁸ Seldžuci však nedokázali križiacke oddiely poraziť a nakoniec odtiahli späť do Damasku a ponechali Antiochiu svojmu osudu. Obliehanie mesta na rieke Orontes preto pokračovalo ďalej a situácia v križiackom tábore sa naďalej zhoršovala.

Začiatkom februára 1098 došlo k ďalšiemu zlomu v byzantsko-križiackych vzťahoch, keď od Antiochie odišla časť byzantského vojska pod vedením generála Tatikia.⁷⁹ Presné dôvody tohto kroku nepoznáme, k dispozícii sú však dve verzie. Podľa tej prvej Tatikios videl, že jeho malá jednotka (pri Antiochii mal len niekoľko stoviek mužov) už nehrá rolu v bojových plánoch križiackych veliteľov a generálova vyjednávacía pozícia na vojenskej rade sa veľmi oslabila.⁸⁰ Obrovský hladomor decimoval aj jeho mužov a navyše sa križiackym táborom šírili správy o príchode veľkej seldžuckej armády Ridvána z Aleppa (Halab v Sýrii), ktorá by mohla križiakom zasadiť smrteľnú ranu. Preto oznámil, že odchádza cez Cyprus naspäť na územie kontrolované Byzantíncami zohnať životne dôležité zásoby a ďalšie posily k obliehaniu hradieb. Podľa druhej verzie Tatikia k odchodu prehovoril samotný Bohemund, ktorý mu diskkrétne oznámil, že niektorí križiacki velitelia usilujú o jeho život a mal by sa mať na pozore.⁸¹ Bohemund sa tváril ako jeho priateľ, ktorý ho chce varovať pred nebezpečím. V skutočnosti mu pravdepodobne išlo o to, aby sa Tatikia (ako Alexiovho vyslanca a reprezentanta byzantských záujmov) zbavil a mohol ovládnuť Antiochiu pre seba. Okamžite po Tatikiovom odchode ho Bohemund pred ostatnými veliteľmi označil za zradcu a protibyzantské nálady v tábore opäť vzplanuli.⁸²

⁷⁸ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 30-31; Ordericus VITALIS. *The Ecclesiastical History of England and Normandy*. Translated, with Notes and Introduction by Thomas Forester. Vol. III., ref. 25, s. 110-111; *The Damascus Chronicle of the Crusades. Extracted and translated from the Chronicle of Ibn Al-Qalānisī by H. A. R. GIBB, M.A.*, ref. 25, s. 43.

⁷⁹ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 324-325; Guibert of Nogent. *The Deeds of God through the Franks*, ref. 25, s. 81-82; FRANCE, John. The Departure of Tatikios from the Crusader Army. In *Bulletin of the Institute of Historical Research*, 44, 1971, s. 137-147; LILIE, Ralph – Johannes. *Byzantium and the Crusader States 1096 – 1204*, ref. 53, s. 33-37.

⁸⁰ FRANCE, John. The Departure of Tatikios from the Crusader Army, ref. 79, s. 140.

⁸¹ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 324 – 325; SHEPARD, Jonathan. When Greek meets Greek: Alexius Comnenus and Bohemond in 1097 – 98. In *Byzantine and Modern Greek Studies*, 12, 1988, s. 189-195.

⁸² Protibyzantská propaganda je evidentná z väčšiny zachovaných latinských prameňov pojednávajúcich o udalostiach križiackej výpravy. Tatikios je v nich označovaný za zbabelca a zradcu, ktorý križiakov opustil a nechal napospas hladomoru a nepriateľským Turkom. Pozri *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 34- 35; Guibert of Nogent. *The Deeds of God through the Franks*, ref. 25, s. 81-82; Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 311-313.

Tatikiov odchod nebol jedinou ranou, ktorá vo februári 1098 postihla utrápené, vyhladované a dezerciami sužované križiacke vojsko. Na pomoc Antiochii totiž skutočne prišiel seldžucký vládca Ridván z Aleppa, Dukakov brat, aj s armádou o sile asi 12 000 mužov.⁸³ Napriek zúfalému nedostatku koní v križiackom tábore sa niekoľko stoviek rytierov podporovaných pešákmi postavilo presile a dokázalo Ridvánovu armádu obrátiť na útek. Radosť z víťazstva bola o to väčšia, že križiakom padla do rúk obrovská korisť v opustenom seldžuckom tábore, vrátane toľko potrebných koní.

Križiacke víťazstvá neunikli ani egyptským Fátimovcom, ktorí sa s nimi rozhodli nadviazať kontakt a snažili sa ich presvedčiť k vzájomnej spolupráci a boji proti Seldžukom. V marci 1098 prišlo k Antiochii posolstvo fátimovského veľkovezira al-Afdala ibn Badr al-Džamálího a zahájilo rokovanie s vodcami križiackej výpravy.⁸⁴ Fátimovci predpokladali, že križiaci sú žoldnieri cisára Alexia bojujúci s byzantskou armádou proti Seldžukom, čo ale nebola pravda. Veľkovezír navrhol križiakom, aby si obe strany vymedzili sféry vplyvu približne tak, ako to bolo pred seldžuckým vpádom do tejto oblasti v polovici 11. storočia.⁸⁵ Byzancii by pripadla severná Sýria s Antiochiou a Fátimovcom južná Sýria a celá Palestína aj s Jeruzalemom. Lenže na to križiaci nechceli pristúpiť, pretože primárnym cieľom ich cesty bol Jeruzalem a nemienili ho prenechať v rukách moslimov. Fátimovské posolstvo odtiahlo od Antiochie bez toho, aby dosiahlo podpísanie konkrétnej dohody.

Situácia križiakov sa začala zlepšovať od apríla 1098, keď sa konečne zintenzívnilo zásobovanie a potraviny, stavebný materiál, zbrane i posily prinášali okrem byzantských lodí aj plavidlá z Janova a Pisy. V máji sa však na pomoc obliehanému mestu vypravila tretia seldžucká armáda, tentoraz až zo vzdialeného Mosulu (dnes Al-Mawsil v severnom Iraku) ležiaceho na rieke Tigris, ktorú viedol emir Kerboga (tiež Körbugha).⁸⁶ Našťastie pre križiakov emir netiahol rovno k Antiochii, ale usiloval sa najprv dobyť Edessu, v ktorej od marca 1098 vládol gróf Balduin z Boulogne.⁸⁷ Neúspešné obliehanie Edessy ho zdržalo tri týždne, čo križiakom poskytlo veľkú výhodu, ktorú dokázali pretaviť do konečného obsadenia Antiochie. Stalo sa tak 3. júna 1098, po zrade jedného z príslušníkov mestskej posádky, ktorý v noci vydal svoj úsek hradieb Bohemundovi a jeho Normanom.⁸⁸ Pomocou pripravených

⁸³ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 35-38; *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade*, ref. 25, s. 82-83; RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade: Antioch to Ascalon. In A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 314.

⁸⁴ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 37-38; William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., s. 223-224; RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. I., ref. 25, s. 229-230.

⁸⁵ William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 224; RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade: Antioch to Ascalon. In A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 315-316.

⁸⁶ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 45; *The Chronicle of Ibn al-Athīr for The Crusading Period from al-Kāmil fī'l-Ta'rīkh*. Part 1., ref. 25, s. 15-16; Matthew of Edessa. *The Chronicle of Matthew of Edessa: Translated from the original Armenian with a commentary and introduction by Ara Edmond Dostourian*. vol 1., ref. 25, s. 305.

⁸⁷ Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 101.

⁸⁸ Tamže, s. 98-99; Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 285; William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated

lán a rebríkov sa pod rúskou tmy dostali križiaci na hradby, pobili časť posádky a podarilo sa im otvoriť jednu z mestských brán, ktorou im začali prúdiť posily. Jaghisajan z mesta utiekol, ale Šams ad-Daula s oddielom Seldžukov vnikol do mestskej citadely, kde sa zabarikádoval a odmietol ju vydať križiakom.⁸⁹

Kristovi rytieri sa tak 3. júna stali (čiastočnými) vládcami Antiochie, ale dlho si túto radosť nemohli vychutnávať, keďže už o štyri dni neskôr sa k mestským hradbám dostala Kerbogova armáda. Tá obliehala Antiochiu tri týždne, počas ktorých križiakov trápil nielen nedostatok zásob a ostreľovanie seldžuckých katapultov, ale aj Šams ad-Daulova posádka ukrytá za múrmi citadely.⁹⁰ Na naliehanie Bohemunda sa najvyšší velitelia križiackeho vojska rozhodli zhromaždiť väčšinu bojaschopných mužov a postavili sa Kerbogovi na bojovom poli pod hradbami Antiochie. Pravdepodobne sa totiž dozvedeli, že v heterogénnej seldžuckej armáde medzitým nastal rozkol a dezercie tu boli na dennom poriadku. Preto keď sa na ňu 28. júna 1098 z antiochijských brán vyvalilo križiacke vojsko, kládla len malý odpor a nakoniec sa dala na útek.⁹¹ Po porážke Kerbogovej armády sa vzápätí vzdala aj seldžucká posádka v citadele, keďže vedela, že žiadnu pomoc zvonku už očakávať nemôže. Koncom júna 1098 sa tak križiaci stali nespochybniteľnými pánmi celej Antiochie.

Len niekoľko hodín predtým, ako Antiochia 3. júna padla do križiackych rúk, opustil tábor gróf Štefan z Blois s odôvodnením, že dlhé obliehanie zapríčinilo rapídne zhoršenie jeho zdravotného stavu a potrebuje sa zotaviť.⁹² Odtiahol so silným oddielom cez Kilíkiu a pri maloázijskom meste Filomelion narazil na byzantskú armádu vedenú samotným cisárom Alexiom.⁹³ Ten sa na radu generála Tatikia vydal s vojskom do Sýrie pomôcť križiakom pri obliehaní. Štefan z Blois ho však presvedčil, že aj keď sa križiakom medzitým podarilo obsadiť mesto, Turci stále držia citadelu a Antiochia je obkľúčená obrovskou seldžuckou armádou z Mosulu, proti ktorej sú križiaci bez šancí na úspech.⁹⁴ Alexios zvažoval, čo podniknúť. Podľa prísahy mal prísť križiakom v prípade nebezpečenstva na pomoc a je nutné

---

ref. 25, s. 285; William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 240-244, 247-258; Ordericus VITALIS. *The Ecclesiastical History of England and Normandy*. Translated, with Notes and Introduction by Thomas Forester. Vol. III., ref. 25, s. 120-124.

⁸⁹ *The Chronicle of Ibn al-Athīr for The Crusading Period from al-Kāmil fī l-Ta'rikh*. Part 1., ref. 25, s. 15; Guibert of Nogent. *The Deeds of God through the Franks*, ref. 25, s. 93-95.

⁹⁰ Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 101-104; *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade*, ref. 25, s. 96-99.

⁹¹ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 68-71; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 104-107.

⁹² Niektoré pramene uvádzajú ako príčinu jeho odchodu zlý zdravotný stav, iné ho priamo označujú za zbabelca a zradcu. V tejto súvislosti porovnaj *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 63; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 97; *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade*, ref. 25, s. 84. K Štefanovi z Blois pozri tiež dôležitú štúdiu BRUNDAGE, James A. An Errant Crusader: Stephen of Blois. In *Traditio*, 16, 1960, s. 380-395.

⁹³ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 329-330; William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 274-277; ANGOLD, Michael. *The Byzantine Empire, 1025 – 1204: A political history*, ref. 16, s. 141.

⁹⁴ William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 275-277; *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade*, ref. 25, s. 96-97.

zdôrazniť, že tí jeho podporu pri Antiochii nesmierne potrebovali a čakali na ňu ako na spasenie. Na druhej strane, kým by sa k Antiochii dostal, Kerbogova armáda by už pravdepodobne mesto dobyla, križiakov porazila a mohla by byť smrteľným nebezpečím aj pre jeho vlastné vojsko. Štefan z Blois tvrdil, že Kerboga už možno má Antiochiu vo svojich rukách a že jeho ďalším cieľom by mohli byť mestá v Malej Ázii.⁹⁵ Prísť o svoju poľnú armádu v boji s tureckou presilou si Alexios nemohol dovoliť. Preto sa nakoniec rozhodol poslúchnuť radu Štefana z Blois a dal príkaz na návrat do Konštantínopola.

Alexiovo nariadenie nepokračovať v postupe Malou Áziou síce v kontexte udalostí, ktoré sa pri Filomeli dozvedel, vyznieva logicky, nič ale nemení na tom, že bolo porušením dohody s križiakmi.⁹⁶ Tí brali toto cisárovo rozhodnutie ako zradu v najťažšej chvíli a protibyzantská propaganda sa odvtedy nešírila už len medzi prostými vojakmi, ale aj medzi šľachticmi a najvyššími veliteľmi. Evidentná bola už v júli 1098, keď sa križiaci rozhodovali čo urobia s dobytou Antiochiou. Bohemund tvrdil, že len vďaka nemu sa podarilo mesto ovládnuť a požadoval, aby bolo zverené do jeho rúk.⁹⁷ Proti tomu ostro vystupoval Bohemundov najväčší rival, Raimond zo Saint Gilles, ktorý mal podporu biskupa Adhémara. Obaja pripomínali Bohemundovi prísahu uzatvorenú s cisárom a tvrdili, že mesto by malo byť vrátené Byzancii. Nakoniec bolo dohodnuté, že Hugo z Vermandois s malým oddielom križiakov odíde do Konštantínopola za Alexiom a osobne prerokuje ďalší postup v tejto záležitosti.⁹⁸ Niekedy na prelome júla a augusta 1098 prijal cisár Huga vo svojom paláci a vypočul si radostné správy o dobytí celej Antiochie a porážke Kerbogovej armády. Antiochia bola pre cisára veľmi dôležitá, ale uvedomoval si, že podniknutie opätovnej vojenskej expedície naprieč celou Malou Áziou je v nadchádzajúcich jesenných mesiacoch už nereálne. Hugovi oznámil, že výpravu na východ môže podniknúť až na jar nasledujúceho roku.⁹⁹ Týmto rozhodnutím sa však cisár v podstate pripravil o získanie „perly Sýrie“ do svojich rúk.

Alexios síce v roku 1098 prišiel o možnosť navrátiť Antiochiu Byzantskej ríši, ale tento neúspech čiastočne vykompenzoval územnými ziskami na západe Malej Ázie. Križiacke víťazstvá nad sultánom Kilič Arslanom pri Nikaii a pri meste Dorylaion totiž výrazne oslabil seldžuckú armádu a sultán bol nútený stiahnuť sa ďaleko na východ. Seldžucké posádky roztrúsené v mestách na západe Malej Ázie tak ostali izolované a bez šance na pomoc zvonku. Cisár to využil a už v lete 1097 vyslal silné vojsko pod vedením Jána Duku a admirála Kaspaxa, aby vyhnalo Turkov z týchto oblastí.¹⁰⁰ Kaspax opätovne obsadil ostrovy

⁹⁵ William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 276-277; Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 330; BRUNDAGE, James A. *An Errant Crusader: Stephen of Blois*, ref. 92, s. 390.

⁹⁶ LILIE, Ralph – Johannes. *Byzantium and the Crusader States 1096 – 1204*, ref. 53, s. 53-56; HARRIS, Jonathan. *Byzantium and The Crusades*. London : Hambledon Continuum, 2007, s. 68.

⁹⁷ RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade: Antioch to Ascalon*. In *A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 324; ANGOLD, Michael. *The Byzantine Empire, 1025 – 1204: A political history*, ref. 16, s. 141.

⁹⁸ William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 298; Guibert of Nogent. *The Deeds of God through the Franks*, ref. 25, s. 112.

⁹⁹ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. I., ref. 71, s. 250-251; LILIE, Ralph – Johannes. *Byzantium and the Crusader States 1096 – 1204*, ref. 53, s. 42.

¹⁰⁰ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 327; THOMAS, R. D. *Anna Comnena's Account of the First Crusade*, ref. 40, s. 286.

Lesbos, Chios a Samos a zanechal na nich silné byzantské posádky. Medzitým Ján Dukas viedol vojsko z prístavného mesta Abydos popri pobreží a získal do svojich rúk Smyrnu, Efezos a ďalšie dôležité mestá (všetky na území dnešného Turecka).¹⁰¹ Byzantínci pokračovali v reconquiste aj hlbšie do vnútrozemia a postupovali pozdĺž riek Hermos a Maiandros, pričom vytlačili Turkov zo Sárd, Filadelfie a Laodikeie.¹⁰² Do leta 1098 obsadili v podstate celú západnú časť Malej Ázie, od brehov Egejského mora približne po líniu miest Dorylion – Polybotos – Antiochia v Pisidii – Filomelion.¹⁰³

Počas letných mesiacov 1098 prepukla v Antiochii epidémia (pravdepodobne týfus) a vyžiadala si stovky obetí. Bol medzi nimi aj biskup Adhémar, duchovný vodca križiackej výpravy, ktorý zomrel 1. augusta 1098.¹⁰⁴ Po Adhémarovej smrti sa pozícia Raimonda zo Saint Gilles medzi križiackymi veliteľmi citeľne oslabilá. Hlavné slovo teraz získal ambiciózný Bohemund a jeho Normani. Práve na Bohemundov podnet napísali vodcovia výpravy 11. septembra 1098 spoločný list pápežovi Urbanovi, v ktorom mu oznamovali dobytie Antiochie, no zároveň aj smutnú správu o smrti biskupa Adhémaru.¹⁰⁵ Pápežovi navrhli, aby prišiel za nimi do Antiochie a viedol Kristových rytierov do Jeruzalema. V tej chvíli už križiáci pravdepodobne vedeli, že Alexios toho roku do Sýrie nedorazí, a preto ponúkli velenie nad celou výpravou samotnému pápežovi.¹⁰⁶ Ten to však aj vzhľadom na svoj vek a zdravotný stav odmietol (zomrel už o rok neskôr, v júli 1099) a tak vojsko naďalej viedli najvyšší velitelia Bohemund, Raimond zo Saint Gilles, Róbert z Flámska, Róbert z Normandie, Godefroi z Bouillonu a Tankred.¹⁰⁷

Začiatkom novembra 1098 sa všetci vyššie spomenutí vojvodcovia stretli v Antiochii na vojenskej rade s cieľom dohodnúť sa na spoločnej ceste do Jeruzalema. Počas rokovaní došlo znovu k roztržke medzi Bohemundom a Raimondom ohľadne spravovania Antiochie, pričom Raimond márne pripomínal Bohemundovi sľub daný cisárovi Alexiovi o navrátení miest a pevností Byzantskej ríši.¹⁰⁸ Pod tlakom väčšej časti vojska sa nakoniec Bohemund a Raimond dočasne uzmierili a rozhodli sa spoločne postupovať na juh seldžuckým úze-

¹⁰¹ Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 328-329; RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. I., ref. 71, s. 194.

¹⁰² Anna KOMNENA. *Paměti byzantské princezny*, ref. 8, s. 329; RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. I., ref. 71, s. 194.

¹⁰³ Pozri prehľadnú a podrobnú mapu sídiel v Malej Ázii v publikácii VRYONIS, Speros Jr. *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century*. Berkeley-Los Angeles-London : University of California Press, 1971, vložená ako príloha medzi stranami 14 a 15.

¹⁰⁴ Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 107; Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 343. K situácii križiakov od letných mesiacov 1098 až do mája 1099 pozri prehľadnú štúdiu FRANCE, John. *The Crisis of the First Crusade: From the Defeat of Kerbogah to the Departure from Arqa*. In *Byzantion*, 40, 1970, s. 276-308.

¹⁰⁵ Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 107-112; SHEPARD, Jonathan. *When Greek meets Greek: Alexius Comnenus and Bohemond in 1097 – 98*, ref. 81, s. 187-188.

¹⁰⁶ RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade: Antioch to Ascalon*. In *A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 325.

¹⁰⁷ V tomto období sa už v križiackom vojsku nenachádzali Hugo z Vermandois, Štefan z Blois (obaja boli na spiatocnej ceste do západnej Európy) a ani Balduin z Boulogne, ktorý od marca 1098 vládol ako gróf v Edesse.

¹⁰⁸ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 75-76.

mím. Na prelome novembra a decembra 1098 obľahli a dobyli mesto Ma'arrat-an-Nu'mán, kde došlo k strašnému krviprelievaniu a zmasakrovaniu civilného obyvateľstva.¹⁰⁹ Po získaní mesta sa však konflikt medzi Raimondom a Bohemundom opäť rozohrel a postup celej výpravy sa tak na mesiac zastavil. Až 13. januára 1099 sa križiaci znovu pohli na juh, tentoraz pod hlavným vedením Raimonda.¹¹⁰ Sprevádzali ho Róbert z Normandie a Tancred, naopak Bohemund, Godefroi z Bouillonu a Róbert z Flámska zostali v Antiochii. Dvaja posledne menovaní sa napokon rozhodli výpravu dohnať a postupovať spoločne do Jeruzalema, ale Bohemund ostal v Antiochii, kde už nemal žiadneho priameho konkurenta v boji o vládu nad mestom.¹¹¹

Prechod Sýriou a Palestínou k Jeruzalemu trval križiakom necelých päť mesiacov, od januára do júna 1099. Počas cesty sa už nestretli so žiadnou moslimskou poľnou armádou, ktorej by museli čeliť v takej veľkej bitke, ako tomu bolo pri meste Dorylaion, či pod hradbami Antiochie. Dukak z Damasku jednu porážku od križiakov utrpel a ďalšiu nemienil riskovať a podobne sa zachovala aj väčšina emirov a miestodržiteľov v sýrskych a palestínskych mestách. Mnohí povolili križiakom voľný prechod ich územím, odovzdali im potraviny, peniaze a kone výmenou za to, že ich mestá nebudú obliehané a obyvateľstvo neutrpiť žiadnu ujmu.¹¹² Niektorí emirovia však podobné dohody s votrelcami zo Západu odmietali, a tak križiaci museli pristúpiť k obliehaniu. Tento scenár nastal pri prechode armády okolo mesta Arka v Sýrii, severovýchodne od prístavu Tripolis (dnes Tarābulus v Libanone).¹¹³ Tu sa kresťania zdržali tri mesiace, od 14. februára do 13. mája 1099. Obliehanie bolo veľmi náročné, posádka húževnato vzdorovala a odmietala mesto vydať križiakom.

Práve počas obliehania Arky, začiatkom apríla 1099, dorazilo do križiackeho tábora posolstvo od Alexia Komnéna.¹¹⁴ Byzantský cisár v ňom križiakom oznamoval, že je pripravený vyraziť z Konštantínopolu so svojou armádou a pripojiť sa k výprave. Požadoval, aby ho križiaci počkali v Sýrii do konca júna a potom by ich osobne viedol až do Jeruzalema. V križiackom tábore vyvolalo cisárovo posolstvo zmiešané reakcie. Raimond chcel počkať na Alexia, ale ostatní velitelia ho prehlasovali a navrhovali čo najskôr dobyť Arku a pokra-

¹⁰⁹ Tamže, s. 77-80; *The Chronicle of Ibn al-Athīr for The Crusading Period from al-Kāmil fī'l-Ta'rikh*. Part 1., ref. 25, s. 17-18; *The Damascus Chronicle of the Crusades. Extracted and translated from the Chronicle of Ibn Al-Qalānīsī* by H. A. R. GIBB, M.A., ref. 25, s. 46-47.

¹¹⁰ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 81; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 113; Ordericus VITALIS. *The Ecclesiastical History of England and Normandy*. Translated, with Notes and Introduction by Thomas Forester. Vol. III., ref. 25, s. 159-160.

¹¹¹ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 84; *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade*, ref. 25, s. 123.

¹¹² RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade: Antioch to Ascalon*. In *A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 327-328.

¹¹³ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 83-85; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 113-114; *The Chronicle of Ibn al-Athīr for The Crusading Period from al-Kāmil fī'l-Ta'rikh*. Part 1., ref. 25, s. 18.

¹¹⁴ William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 326-328; FRANCE, John. *The Crisis of the First Crusade: From the Defeat of Kerbogah to the Departure from Arqa*, ref. 104, s. 303; ANGOLD, Michael. *The Byzantine Empire, 1025 – 1204: A political history*, ref. 16, s. 142.

čovať ďalej na juh. Arka nakoniec dlhému obliehaniu odolala a križiaci sa radšej rozhodli odtiahnuť.¹¹⁵ 19. mája prekročili Psiu riekou (Nahr al-Kalb), severne od Bejrútu v dnešnom Libanone, a vstúpili na územie, ktoré pred veľkým seldžuckým vpádom v polovici 11. storočia patrilo Fátimovcom.¹¹⁶

Fátimovci síce v marci 1098 pod hradbami Antiochie nedosiahli podpísanie dohody s križiakmi o spojení, ale dokázali prítomnosť križiakov v Sýrii využiť vo svoj prospech. Jednotliví seldžuckí vládcovia boli totiž zamestnaní bojom medzi sebou i vojnou s križiakmi a neboli schopní adekvátne vzdorovať organizovanej invázii z Egypta. Fátimovci preto od leta 1098 zahájili reconquistu Palestíny a väčšinu miest získali bez väčších komplikácií do svojich rúk.¹¹⁷ Obliehanie Jeruzalema sa natiahlo na štyridsať dní, ale nakoniec sa fátimovskej armáde podarilo odpor seldžuckých obrancov zložiť a prelomiť hradby. Seldžuci boli v auguste 1098 z mesta vyhnaní a Jeruzalem obsadila fátimovská posádka na čele s miestodržiteľom Iftichárom ad – Daulom.¹¹⁸

Aj po vstupe na územie Fátimovcov akceptovali križiaci ponuky niektorých miestodržiteľov a výmenou za jedlo a peniaze neobliehali mestá, neničili polia a krajinu. Výprava preto rýchlo napredovala Palestínou a už 7. júna 1099 sa križiaci utáborili pod hradbami Jeruzalema.¹¹⁹ Jednotlivé úseky hradieb boli rozdelené medzi oddiely Róberta z Normandie, Róberta z Flámska, Godefroia z Bouillonu, Tankreda a Raimonda zo Saint Gilles. Križiacka armáda však nebola dostatočne veľká na to, aby mohla hermeticky uzavrieť všetky prístupy k hradbám, na niektorých miestach to navyše nedovoľovali ani prírodné podmienky (neprístupný terén). Onedlho po zahájení obliehania sa ako obrovský problém ukázal zúfalý nedostatok vody a takisto dreva na stavbu mangonelov.¹²⁰ Križiaci museli čeliť aj extrémne vysokým teplotám, ktoré v spojení s minimálnym prídelením vody spôsobili silnú dehydratáciu a následnú smrť stoviek ľudí.

Fátimovský veľkovezír al – Afdal nemienil prísť o Jeruzalem bez boja a na prelome júna a júla vytiahol na čele silnej armády z Káhiry.¹²¹ Oslabené, smädom a hladom sužované križiacke vojsko pochopilo, že jedinou nádejou je urýchlené dobytie Jeruzalema a získanie tak potrebných zásob. Velitelia preto naplánovali generálny útok a 14. júla sa všetci

¹¹⁵ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 85-86; *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade*, ref. 25, s. 127.

¹¹⁶ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades*. Vol. I., ref. 71, s. 275.

¹¹⁷ *The Damascus Chronicle of the Crusades. Extracted and translated from the Chronicle of Ibn Al – Qalānisī* by H. A. R. GIBB, M.A., ref. 25, s. 45; RUNCIMAN, Steven. *The First Crusade: Antioch to Ascalon*. In *A History of the Crusades*. General Editor K. M. Setton. Vol. I. Ed. M. W. Baldwin, ref. 4, s. 316.

¹¹⁸ *The Damascus Chronicle of the Crusades. Extracted and translated from the Chronicle of Ibn Al – Qalānisī* by H. A. R. GIBB, M.A., ref. 25, s. 45; NICOLLE, David. *První křížová výprava 1096 – 1099. Dobyť Svaté země*, ref. 42, s. 65.

¹¹⁹ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 87; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 116-119; William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 337-339.

¹²⁰ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 88-89; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 119-120.

¹²¹ *The Damascus Chronicle of the Crusades. Extracted and translated from the Chronicle of Ibn Al – Qalānisī* by H. A. R. GIBB, M.A., ref. 25, s. 47; *The Chronicle of Ibn al-Athīr for The Crusading Period from al-Kāmil fī'l-Ta'rikh*. Part 1., ref. 25, s. 22.

bojaschopní muži zapojili do obliehania. O deň neskôr, 15. júla 1099, sa križiakom podaril rozhodujúci prielom a prvé oddiely Flámov a Lotrinčanov vtrhli do mesta.¹²² Jeruzalem, sväté mesto troch najväčších monoteistických náboženstiev, bol po vyše štyroch storočiach opäť v kresťanských rukách. Križiáci dosiahli to, kvôli čomu takmer tri roky neuveriteľne trpeli a umierali. Obrovskou škvrnou na tomto víťazstve bol následný masaker moslimského a židovského obyvateľstva v uliciach a chrámoch mesta. Iftichár ad – Daula a jeho osobná stráž boli jediní moslimovia, ktorí sa z Jeruzalema dostali živí. Vraždenie všetkých ľudí – vojakov i civilného obyvateľstva bez rozdielu – zhodne popisujú arabské aj latinské pramene a je isté, že obetí bolo niekoľko tisíc.¹²³ Toto nezmyselné zabíjanie mužov, žien i detí šokovalo moslimský svet od Káhiry až po Bagdad a medzi kresťanstvom a islamom zanechalo hlbokú ranu, ktorá sa dodnes nezacelila.

Okamžite po dobytí mesta vyvstala otázka, kto v ňom bude vládnuť. S dodržaním dohody o vrátení mesta Byzantíncom sa križiaci už ani teoreticky nezaťažovali. Keďže Róbert z Flámska a Róbert z Normandie už dlho avizovali chuť vrátiť sa po skončení výpravy domov a Tankred nemal medzi veliteľmi potrebnú prestíž, dvaja reálni kandidáti na vládu v Jeruzaleme ostali Godefroi z Bouillonu a Raimond zo Saint Gilles.¹²⁴ Nakoniec bol novým pánom Jeruzalema zvolený Godefroi, ktorý ale odmietol titul kráľ (podľa tradičnej verzie nechcel byť korunovaný kráľovskou korunou v meste, kde Ježiš Kristus nosil korunu z trnia), a nechal sa osloviť ako *Advocatus Sancti Sepulchri* – Ochranca Božieho hrobu.¹²⁵ Až keď Godefroi o rok neskôr nečakane zomrel, jeho nástupca Balduin I. (Godefroiho brat, ktorý dovtedy vládol v Edesse) sa nechal korunovať a prijal kráľovský titul.

Prvou zaťažujúcou skúškou Godefroia, ako nového vládcu Jeruzalema, bolo ubrániť mesto pred blížiacou sa fátimovskou armádou. Po porade s ostatnými veliteľmi sa nakoniec rozhodol opustiť bezpečie hradieb a postaviť sa nepriateľovi na bojovom poli. K rozhodujúcejmu stretu došlo 12. augusta 1099 neďaleko mesta Askalon v Palestíne (dnes Ashqelon v Izraeli) a menej početné križiacke vojsko dokázalo poraziť oddiely veľkovezira al – Af-dala.¹²⁶ Fátimovská armáda prestala byť po tejto porážke hrozbou a Jeruzalem ostal naďalej v rukách kresťanov. Kristovi rytieri sa aspoň načas nemuseli obávať žiadneho vážneho nebezpečenstva zo strany moslimských vládcov a mohli obsadzovať palestínske mestá a pevnosti, ktorých sa nezmocnili počas cesty do Jeruzalema. Na prelome 11. a 12. storočia sa

¹²² *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 90-91; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 120; Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 429-431.

¹²³ *The Chronicle of Ibn al-Athīr for The Crusading Period from al-Kāmil fī l-Ta'rikh*. Part 1., ref. 25, s. 21-22; *The Damascus Chronicle of the Crusades. Extracted and translated from the Chronicle of Ibn Al – Qalānisī* by H. A. R. GIBB, M.A., ref. 25, s. 48; *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 91-92.

¹²⁴ Guibert of Nogent. *The Deeds of God through the Franks*, ref. 25, s. 132-133; William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 381-383.

¹²⁵ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 92-93; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 124; Albert of Aachen. *Historia Ierosolimitana. History of the Journey to Jerusalem*, ref. 25, s. 445-447.

¹²⁶ *Gesta Francorum. The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, ref. 25, s. 93-97; Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095 – 1127*, ref. 25, s. 125-128; William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 395-397.

tak na Blízkom východe vytvorili štyri tzv. križiacke štáty (zvané tiež latinské), konkrétne Edesské grófstvo (v roku 1098), Antiochijské kniežactvo (1098), Jeruzalemské kráľovstvo (1099) a Tripolské grófstvo (1109). S ich existenciou a podporou zo strany kresťanského Západu sa museli vyrovnáť nielen moslimskí vládcovia, ale aj byzantskí cisári.

VZŤAHY BYZANCIE A KRIŽIAKOV PO SKONČENÍ VÝPRAVY

Ak by sme chceli urobiť hodnotenie prvej križiackej výpravy z byzantského pohľadu, musíme pripustiť, že mala pozitívne i negatívne následky na ďalší osud impéria. Pristavme sa najskôr pri tých pozitívach. Predovšetkým je potrebné pripomenúť, že ešte v roku 1096 patrilo Byzancii v Malej Ázii len severozápadný cíp polostrova s najdôležitejším mestom Nikomédiou a takisto niekoľko čiernomorských pobrežných enkláv ako Herakleia Pontica, Sinopé a Trapezunt (ten bol de facto ovládaný samostatnou byzantskou vládnuou dynastiou Gabrasovcov). V roku 1099, po skončení križiackej výpravy, už mala Byzancia vo svojej moci celú západnú časť Malej Ázie vrátane väčšiny ostrovov v Egejskom mori. Ako sme už spomínali, patrilo jej rozsiahle územie od pobrežných oblastí až po líniu miest Dorylaion – Polybotos – Antiochia v Pisidii – Filomelion. Byzantské posádky držali aj mestá a pevnosti v južnej a juhovýchodnej časti Malej Ázie (Kilikia) a dokonca aj v severnej Sýrii (prístav Latakia, zvaný tiež Laodikeia, dnes Al – Lādhiqīyah v Sýrii).

Niektoré územia získali Byzantínci priamo od križiakov, ako to bolo dohodnuté v Konštantínopole medzi cisárom Alexiom a jednotlivými križiackymi veliteľmi. Patrili k nim mestá Nikáia (na jej dobytí sa veľkou mierou podieľalo aj byzantské vojsko), Dorylaion, Antiochia v Pisidii, Konya, Herakleia (Eregli), Kaisareia, Komana, Koxon a ďalšie.¹²⁷ V rokoch 1097 – 1098 obsadili Byzantínci pod vedením Jána Duku a admirála Kaspaxa ostrovy Lesbos, Chios, Samos a mestá v západnej časti Malej Ázie – Smyrna, Efez, Sardy, Filadelfia, Laodikeia (Denizli), Lampe, Polybotos a iné. Táto expedícia sa však mohla uskutočniť len vďaka tomu, že križiaci porazili Seldžukov pri Nikáii a pri meste Dorylaion a prinútili ustúpiť zvyšky armády sultána Kilič Arslana ďaleko na východ.

Výprava však priniesla Byzancii aj viacero negatív. Predovšetkým, ak vychádzame z predpokladu, že križiacke ťaženie bolo súčasťou Urbanovho plánu na odstránenie schizmy a vytvorenie únie oboch kresťanských cirkví (rímskej a konštantínopolskej), tak musíme skonštatovať, že táto snaha totálne zlyhala. Byzantínci boli zhrození z náboženských praktík západných kresťanov a tí rovnako nevedeli pochopiť a akceptovať odlišnosti kresťanských komunít na Blízkom východe.¹²⁸ Z Urbanovho predpokladaného opätovného zblíženia oboch cirkví sa neuskutočnilo absolútne nič, naopak vzájomná nedôvera, nepochopenie a antagonizmus sa po celé 12. storočie stupňovali.

Vzájomná nevráživosť sa naplno ukázala vtedy, keď križiaci po dobytí nejakého mesta nedodržali sľub daný cisárovi Alexiovi, nechali si ho pre seba a chceli v ňom ustanoviť biskupa, či dokonca patriarchu. Najmarkantnejšími príkladmi sú Antiochia a Jeruzalem. V Antiochii síce Normani najprv ponechali pôvodného ortodoxného patriarchu Jána Oxeitu vo svojej funkcii, ale v roku 1100 ho odtiaľ Bohemund vyhnal, pretože ho považoval za zradcu a cisárovho špióna. Na jeho miesto následne vymenoval latinského patriarchu Ber-

¹²⁷ K podrobnému zoznamu získaných miest a pevností pozri VRYONIS, Speros Jr. *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century*, ref. 103, s. 116-117.

¹²⁸ V slovenčine je k téme vzťahov východných a západných kresťanov v období križiackych výprav dostupný článok HURBANIČ, Martin. Byzancia a latinský Západ v epoche križiackych výprav. In *Historická revue*, XIX, 2008, č. 11, s. 56- 61.

narda z Valence a Ján Oxeita bol nútený odísť do konštantínopolského exilu.¹²⁹ Toto svojvoľné vymenovávanie latinských biskupov a patriarchov križiakmi považoval cisár Alexios za nehorázne a neakceptovateľné. Byzantský cisár si totiž osoboval právo potvrdzovať, ale v krajných prípadoch aj odvolávať cirkevných hodnostárov. Dokonca podľa dohody s Fátimovcami z roku 1027 byzantský cisár (ako najvyšší predstaviteľ kresťanstva a ochranca kresťanov v Svätej zemi) potvrdzoval vo funkcii aj jeruzalemského patriarchu, hoci Jeruzalem i celá Palestína boli pod nadvládou Fátimovcov.¹³⁰ Preto považoval za nehoráznosť, keď križiaci zvolili v Antiochii a Jeruzaleme patriarchov bez jeho vedomia a dovolenia. Alexiovým cieľom sa v nasledujúcich rokoch stalo prinútiť križiackych vládcov uznať ho ako protektora (ochrancu) všetkých kresťanov žijúcich v Svätej zemi, a dosiahnuť, aby rešpektovali vazalské prisahy uzatvorené v Konštantínopole.

Ďalším závažným problémom bolo už spomenuté nedodržanie dohody zo strany križiakov a nevrátenie niektorých dobytých miest Byzantskej ríše. Začalo sa to v roku 1097 mesiacmi v maloázijskej Kilíkii, pokračovalo v roku 1098 Edessou a Antiochiou a skončilo sa v roku 1099 samotným Jeruzalemom. Byzantský cisár si robil nároky na vrátenie všetkých území, ktoré križiaci počas svojej cesty do Jeruzalema dobyjú. Historici sa zhodujú, že Alexios mal hlavný záujem na opätovnom získaní Antiochie.¹³¹ Obrovský bol jej strategický a obchodný význam ako metropoly Sýrie, v ktorej sa zbíhali hlavné cesty z Palestíny, Mezopotámie i Arménie. Kto kontroloval Antiochiu, ten ovládal prístupové cesty na juh do Palestíny i na sever do Kilíkie a Arménie, a preto sa Byzantínci nikdy neprestali usilovať o jej opätovné získanie, či už ju mali v moci Seldžuci, alebo Bohemundovi Normani.

V prípade Jeruzalema bola situácia odlišná. Sväté mesto nepatriilo Byzancii už od roku 638, teda takmer päť storočí. Nachádzalo sa hlboko na moslimskom území, najprv arabskom, potom fátimovskom a neskôr seldžuckom. Keďže ležalo vo vnútrozemí, nedalo sa zásobovať, ani brániť pomocou flotily, a preto sa jeho dlhodobé ovládnutie javilo Byzantíncom ako nesmierne ťažké, ak nie nemožné. Jeho náboženský význam bol, pochopiteľne, veľký, aj keď pre Byzantíncov nemal Jeruzalem až takú cenu ako Konštantínopol, ktorý bol pre nich novým svätým mestom, dokonalým pozemským Jeruzalemom. Preto Byzantínci tak rezolútne netrvali na vrátení Jeruzalema, ale od jeruzalemských kráľov požadovali, aby uznali byzantského cisára ako protektora kresťanov v Svätej zemi.¹³²

S odstupom času tak bolo evidentné, že 1. križiacka výprava priniesla Byzancii viac negatív ako pozitív a výrazne prispela k odcudzeniu rímskej a konštantínopolskej cirkvi. Zašlo to až tak ďaleko, že v latinských štátoch na Blízkom východe i v západnej Európe začali byť Byzantínci považovaní za väčšie nebezpečenstvo ako moslimovia a z pôvodného spojenca križiakov sa v priebehu niekoľkých desaťročí stal vážny nepriateľ.¹³³ Antagonizmus medzi kresťanským Západom a Východom sa po celé 12. storočie stupňoval a vyvrcholil v roku 1204 neslávne známou 4. križiackou výpravou, ktorá vyplenila samotný byzantský Konštantínopol.

¹²⁹ William of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. Translated and annotated by E. A. Babcock and A. C. Krey. Vol. I., ref. 25, s. 297; LILIE, Ralph – Johannes. *Byzantium and the Crusader States 1096 – 1204*, ref. 53, s. 64.

¹³⁰ HAMDANI, Abbas. Byzantine-Fatimid Relations before the Battle of Manzikert. In *Byzantine Studies*, 1, 1974, č. 2, s. 173; RUNCIMAN, Steven. The Byzantine „Protectorate“ in the Holy Land in the Eleventh Century. In *Byzantium*, 18, 1946 – 1948, s. 211.

¹³¹ HARRIS, Jonathan. *Byzantium and The Crusades*, ref. 96, s. 75 - 76; ANGOLD, Michael. *The Byzantine Empire, 1025 – 1204: A political history*, ref. 16, s. 141-142.

¹³² K tejto problematike pozri štúdiu LA MONTE, John L. To What Extent was the Byzantine Empire Suzerain of the Latin Crusading States? In *Byzantium*, 7, 1932, s. 253-264.

¹³³ LILIE, Ralph – Johannes. *Byzantium and the Crusader States 1096 – 1204*, ref. 53, s. 58-60.

M. KONEČNÝ: BYZANZ UND DER ERSTE KREUZZUG

Der Erste Kreuzzug (1096 – 1099) gehört zu den Wendepunkten der mittelalterlichen Geschichte. Dieses Ereignis griff auf entscheidende Weise in die weiter politische, wirtschaftliche und kulturelle Entwicklung des christlichen Abendlandes und des Ostens ein. Seinen Anteil an der Erklärung des Ersten Kreuzzuges hatte der byzantinische Kaiser Alexios I. Komnenos (1081 – 1118), der des Öfteren seine Hilfesuche an den Papst Urban II. und den westeuropäischen Adel richtete; er bat sie um Beistand im Kampf gegen die Seldschuken im Nahen Osten und plädierte für die Rettung der östlichen Kirche. Alexios I. benötigte Heeresstruppen, die gewillt wären, in die Dienste der Byzantinischen Armee als Söldner einzutreten; stattdessen sah er sich an der Wende von 1096/1097 mit selbstständigen Armeen, angeführt von Feudalen aus dem Abendland, konfrontiert. Die Beziehungen zwischen den Byzantinern und den Kreuzrittern waren gespannt schon während des Balkanfeldzuges der christlichen Ritter, und konnten sich auch in den Jahren 1097 – 1099, als die Expedition quer durch Kleinasien, Syrien und Palästina bis nach Jerusalem zog, nur kaum verbessern. Zwischen den Kreuzrittern und den Byzantinern lieferten sich nicht nur offene Gefechte, sondern es kam sogar zu regulären Schlachten (auf dem Balkan). Die anti-byzantinische Propaganda im Lager der Kreuzritter hat sich weiterhin verstärkt in der Folgezeit, während des Durchmarschs durch das feindliche türkische Gebiet. Als Höhepunkt gilt der Rückzug des byzantinischen Befehlshabers Takitios und seiner Truppen aus Antiochia (Februar 1098), der daraufhin von den Kreuzrittern als Verräter und Feigling gebrandmarkt wurde. Zum weiteren wichtigen Punkt zählt das Treffen Kaisers Alexios I. mit dem Befehlshaber der Kreuzritter Stephan von Blois bei Philomelium (Juni 1098), wo es dem Kaiser gelang, Stephan zu überzeugen, dass es sehr gefährlich oder sogar sinnlos sei, weiter nach Syrien zu ziehen und den restlichen Kreuzfahrern zu Hilfe zu eilen, da die Kreuzritter gegen die riesige Überzahl der seldschukischen Armee eher chancenlos seien und keine Hoffnung auf einen Erfolg hätten. Alexios' Entscheidung, den Rückzug nach Konstantinopel einzutreten und die in Antiochia belagerten Kreuzritter auf sich alleine gestellt zu lassen war gleichbedeutend mit dem Bruch der gegenseitigen Vereinbarungen und die Kreuzer empfanden es als Verrat im allerschwersten Moment. Dies war der Hauptgrund, warum sie sich ein wenig später geweigert haben, Antiochia und weitere, ursprünglich byzantinische Städte, die sie auf ihrem Marsch nach Jerusalem erobert haben, an Alexios I. zu übergeben. Im Juli 1099 eroberten die Kreuzritter Jerusalem und gründeten hier einen christlichen Staat genannt Königtum von Jerusalem. Es war einer von insgesamt vier neuen Kreuzritterstaaten auf dem Nahen Osten, und nicht nur die moslemischen Herrscher, sondern auch die byzantinischen Kaiser mussten sich mit dieser Tatsache abfinden. Der Erste Kreuzzug brachte aus der Sicht von Byzanz sowohl positive als auch negative Erscheinungen, jedoch im Kontext weiterer Ereignisse des 12. Jahrhunderts darf man die Behauptung wagen, dass letztendlich das Negative die Oberhand gewonnen hat. Die Beziehung des christlichen Abendlandes zum Osten hat sich zunehmend verschlechtert und mündete in den tragischen Vierten Kreuzzug, der u. a. die Eroberung von Konstantinopel mit sich brachte.